

वर्ष : १६

आंक : ६

सप्टेंबर १९८९

सप्टेंबर १९८९

वर्स १६ वें

आंक ६

वर्सुकी पटी : रु. ३२-००

किरकोळ आंक : रु. ३-००

जाग

हया आंकांत

- नदर संपादप्याची
- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार : प्रा. सुमन सामंत
- शुनी प्रसवते पंचकन्या : अच्युत तोटेकार
- एस. राधाकृष्णन : सुमन्त केळेकार
- युवर डॉग अंडरस्टँडस कोंकणी ? : शमोदर घाणेकार
- अधोगती : बाय विनया नाडकर्णी
- इतिहासाचीं पानां : काकासायबांल्यो चिटी
- साहित्य-नियाळ : नागेश करमली
- कवीत : शंकर रामाणी, सुदेश लोटलीकार

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वावुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

उजवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाडुळ, गोंय
०३ ४०६

छापपी :

एस. जे. हुंद्रे

रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

नदर संपादप्याची

विनोबा

११ सप्टेंबर हो विनोबांचो जल्मदीस. महात्मा गांधीक जे कांय बऱ्यांतले बरे, व्हडांतले व्हड सांगाती मेळिल्ले-गांधींक 'शिष्य' नाशिल्ले, 'सांगातो' आशिल्ले- ताच्यांतले विनोबा अक. हेरां सांगात्यां परस वेगळे. हेरांनी गांधी विचाराची अर्थावणी केली. विनोबा फकत अर्थावणी करून थांबले नात, गांधी विचाराक ते मुखार घेवन गेले. तांका नवी परिमाणां-डायमेन्शनां-जोडून दिली. अितलेंच न्हय, तर त्यागी तपस्वी निःस्पृह कार्यकर्त्यांची अक नवी पिळगीय निर्माण करून तांणी देशाक दिली.

गांधी पसून पयस राविल्ले जयप्रकाश विनोबांच्या चरणांकडेन येवन बसपाक लागले ही अकूच विनोबांची सिद्धी ते केदे व्हड आशिल्ले हें दाखोवन दिवपाक पुरो.

गांधीक जें सादलें ना तें विनोबांक सादिल्लें.

खासा गांधीचेर विनोबांचो प्रभाव आशिल्लो. केन्ना केन्ना अकाद-दुकल्या प्रस्नाक लागून गांधी धुमळ्यांत पडटाले आनी कोणा मुखार हो प्रस्न दवरचो हो प्रस्न तांकां पडटालो, तेन्ना ते विनोबाक आपोवन व्हरताले आनी विचारताले.

आनी विनोबा निःस्पृहपणान जाप दिताले.

दुसऱ्या म्हा-झजांन जेन्ना संवसारभर हिंसेन धुमशेणां कांड-पाक सुरवात केल्ली तेन्ना अहिंसेक मानतल्याची लागणूक कितें, हो प्रस्न गांधीक पडिल्लो हिंसे आड अगस करून प्राण ओंपप ही अकूच लागणूक तांकां येवजल्ली. गांधींच्या सगळ्या सांगात्यांचेर आकांत आयिल्लो सगळ्यांनी तांकां अुपासाच्या ह्या विचारा पसून फाटीं ओडपाचो यत्न केल्लो.

विनोबांक विचारलें. विनोबांनी जाप दिली : 'तुमचेंच म्हणणें खरें. असल्या वेळार अहिंसेच्या पुजाऱ्यान अुपास करून प्राण ओंपूंक जाय ...'

विनोबांतूच असली 'बुद्द' दिवपाची तांक आशिल्ली.

विनोबा म्हळ्यार बुद्धी आनी सद्दा हाचें अक आगळें वेगळें मिसरण. तांचे सारको तर्क-कर्कश बुद्धिवादी बुद्धिवाद्यांभितर

जाग : सप्टेंबर १९८९

लेगीत मेळचो ना आनी तांचे सारको खडावंत खडावंतां भितर मेळचो ना. विनोबांचे बरपावळींत आमकां ह्यो दोनूय प्रेरणा पळोवंक मेळटात. आनी ह्यो दोनूय प्रेरणा आमचे बुद्धीक आनी काळजाक हालोवन अडयतात. अितलें 'अल्फट' साहित्य खूब थोड्यांनी बरयलां म्हणूंक जाय.

पोन्ने भाशेंत सांगचें जाल्यार-

विनोबा भक्त आशिल्ले. तितलेच ज्ञानीय आशिल्ले.

आनी अखंड कर्मयोगी तर ते आयुष्याच्या निमाण्या खिणां मेरेन अुरले.

भूदानाच्या निमित्त्यान विनोबा जितले ह्या देशांत भोंवल्यात तितलो दुसरो कोणूच भोंवूंक ना. तेरा वर्सां ते अेका सारके चरैवेति चरैवेति ह्या वेदांच्या नेमाक धरून पांयांनी भारतभर भोंवत रावल्यात. सैनिकी भाशेंत सांगचें जाल्यार तांणी हो देश खरेपणानशीं 'पादाक्रान्त'च केला म्हणूंक जाय.

अितलो भोंविल्लो पुर्विल्ले मुस्तींत शंकराचार्य जावन गेलो. आनी आर्विल्ले मुस्तींत गांधी, विनोबांचें सोडीत जाल्यार ह्या संदर्भांत तिसरें नांव आमकां घेवंक येवपाचें ना.

देश तांणीं पादाक्रान्त केलो तो केलो- कितल्या लोकांकडेन काळजाचो संबंद जोडला जातलो, कितल्या लोकांक प्रेरणा दिवन नव्या विचारांची दीक्षा दिल्या जातली, कोंत आनी हिशोब ना.

अितलेंय आसून-

'हें जें कितें आपूण करतां तें आपूण करिना, देव आपणा कडल्यान तें करून घेता' हें मात ते अेका खिणापुरते लेगीत केन्ना विसरले नात. विनोबांचें आगळे वेगळेपण तें हें- तांकां कर्तृत्वाची भावनाच नाशिल्ली. अभिमान खंयच्यान आसतलो ? निमाणे जेन्ना कूड आतां पयलीं भाशेन साथ दिना अशें दिसलें तेन्ना तांणीं भोवपाचें सोडून दिलें- वांगडा 'करपा'चेंय सोडून दिलें- आनी पवनाच्या आपणाल्या आत्ममांत येवन ते रावले... अेक दोन दिसां भितर भूदानाची चळवळ चलोवपी विनोबाक साप विसरूनूय गेले- तो विनोबा आपूण न्हयच हे भाशेन चलपाक लागले.

हें फकत तांकांच जमपाचें...

विनोबांचें आनीक अेक आगळें वेगळें आंग आशिल्लें- आपूण वेगळों, आपणाली कूड वेगळी, हें तें मनापसून मानताले. कुडी कडेन ते केन्ना अेकरूप जाले नात. जे मेरेन ती सत्कार्याक वापरूं येताली ते मेरेन तांणी ती वापरली. अेक दीस तांकां दिसून आयलें-

ही कूड आतां पयलीं भाशेन काम दिना. जर्जर जाल्या.

त्याच खिणाक तांणीं निर्णय घेतलो- ही कूड आतां सोडून दिल्ली बरी. आनी खरेपणानशीं सोडूनूच दिली- मनीस पिदिल्ली मुस्तायकी काडून अडयता ते भाशेन जिस्त.

फकत विनोबांकूच हें जमपाचें आनी सोबपाचें.

असल्या मनशाक पळोवपाचें, ताच्या सांगातांत रावपाचें, ताचें वात्सल्य जोडपाचें भाग्य जांकां मेळ्ळां तांचे सारके भाग्यवंत नेच.

तांगेल्या साहित्याच्या रुपान तांगेलो 'अक्षर देह' आमचे

मुखार आसा. तातूंतल्यान जें कितें घेवं येता, तें घेवया. अेक थेंब लेगीत घेवंक पावले जाल्यार आमी सामणाचे 'पावन' जातले.

खातरी दवरात.

० ० ०

बऱ्या मनशांचें राजकर्ण

बऱ्या मनशान खंय राजकर्णांत केन्ना पडचें न्हय ! खूब वर्सां पसून आयकत आयल्यांत आमी हें. कित्याखातीर पडचें न्हय ? तर 'तें हाताभायर गेलां म्हूण. तें हाताभायर गेलां हातूंत दुबावूच ना. पुणून तें कित्याक लागून हाताभायर गेलें ? बरे मनीस ताचेपसून पयस रावले म्हणूनच मू ? बऱ्या मनशांनी राजकर्णाक 'हळशीक' लेखले आनी हे हळशिकेंत ते केन्ना पडले नात म्हूण मू ?

तशें जाल्यार मागीर तें 'जाग्यार हाडपाची' दायकी बऱ्या मनशांचेरूच येवन पडटा. 'परिश्रणाय साधूनाम् विनाशाय च दुष्कृताम्' ह्या अुदेशान बरे मनीसूच युगांयुगांपसून 'अवतार' घेत आयल्यात ! (म्हळ्यार, राजकर्णांत देंवल्यात.)

बऱ्या मनशांची आमकां अेकाच कारणाक लागून तिडक मारता : ते आपणाली दायकी विसरतात. 'तू तो राम सुमर जग मरवा दे' ह्या नेमान सगळ्या म्हत्वाच्या गजालींपसून पयस रावतात. 'म्हाका कांय लागना' अशें म्हणून सगळ्याच म्हत्वाच्या गजालींतल्यान आंग काडून घेतात. कित्याक खबर आसा ? बरो मनीस दुबळो आसता म्हूण. आत्मविस्वास तो होगडावन बसला म्हूण. दुश्टांच्या दुश्टपणापरस, तथाकथित 'व्हड' मनशांच्या क्षुद्रपणापरस बऱ्या मनशांच्या ह्या दुबळेपणानूच संवसाराचो घात मारला. असल्या मनशाचो मताचो अधिकार लेगीत काडून घेवंचो अशें कोणेय म्हळें जाल्यार, ताका दुशण दिवंक येत व्हय आमकां ?

राजकर्णांत दोन जातिचे ढोक वावुरतात : अेक, सत्ताधारी. दुसरे, सत्ताकांक्षी. ह्या दोनांयपसून वेगळी अशी अेक 'तिसरी शक्ती' समाजांत अुशी कळूंक जाय जी सत्तेकूय बसची ना, सत्तेक आंवडेवचीय ना- हो विचार आमच्या देशांत पयलो मांडलो आनी नेटान मुखार व्हेलो तो विनोबांनी. तांणी ह्या 'राजकर्णा'क 'शक्तीचें राजकर्ण' हे नांव दिल्लें.

पुणून विनोबांनी हो विचार मांडला त्या वेळार देश जवाहर-लाल नेहरूंच्या हातांत आशिल्लो. आनी जवाहरलाल निखटे 'राजकर्णा' नाशिल्ले, अेक राष्ट्र-निर्माण-नेशन बिल्डर- आशिल्ले, विनोबांक राजकारभाराचो हुसको करपाची गरजूच नाशिल्ली. सोपेपणान अलिप्त रावंक येतालें. नेहरू आनी आपूण अेकाच बापायचे पूत- आमी अेकांमेकांक सांबाळूंक जाय- अशें मानून विनोबांनी ते मुस्तींत जवाहरलालांक आधार दिवपीच 'शक्तीचें राजकर्ण' चलयलें. अितलेंच न्हय, तर हें राजकर्ण चलोवन 'सरकारी संत' म्हूण आपणाली बदनामीय मोलावन घेतिल्ली.

पुणून जवाहरलाल सदांकाळ जियेवपा खातीर जल्माक येवंक नाशिल्ले. हेर सगळ्यां भाशेन अेक दीस वचपा खातिरूच जल्माक आयिल्ले. विनोबा वचचे पयलींच ते गेले आनी देश तांगेले धुवेच्या

हातांत गेलो.

धूव जवाहरलालांची आसली तरूय ती जवाहरलाल नाशिल्ली. स्वतंत्र प्रजेची आशिल्ली. जवाहरलालांची धूव म्हूण सत्येर आयिल्ली आसली तरूय सत्या हातांत घेनाफुडें ती बिन्दिरा गांधी म्हणुनूच वावरूंक लागली.

जवाहरलालांत आनी बिन्दिरा गांधीत शें अके पिळगेचें अंतर आशिल्लें तशें तिच्यांत आनी विनोबांतूय तेंदेंच अंतर पडिल्लें.

राजकर्णांतल्यो प्रायोरिटीय बदल्लेल्यो आनी राजकर्णांतलीं मूल्यांय बदल्लेलीं.

विनोबा तेमेरेन जाणटेंय जाल्ले.

बिन्दिराजींच्या काळांत राजकर्णांत जें रूप घेतलें तें अिल्लें अिल्लें करून अितलें म्हेळें आनी घाणयारें जालें कीं राजकर्णां पसून कडेक रावन 'तिसरी शक्ती' अुबी करपांत गुल्ल आशिल्ल्या जय-प्रकाशांक परतेंय राजकर्णांत देंवचें पडलें.

पुणून ते मेरेन खूब अुशीर जाल्लो.

राजकर्ण सामकेंच 'हाता भायर' गेल्लें.

देश ल्हान आशिल्लो जाल्यार 'करूं दी राज्य कोण करतात तांकां.. आमकां कोणूय सारको' अशें म्हणून बरे मनीस राज-कर्णांपसून कडेक राविल्ले जाल्यार, समजूं येतालें. पुणून आमच्या वांट्यांक जो देश आयला तो ल्हान न्हय. अेक अगडवंब, महाकाय देश हो. कितल्याश्या देशांक पोटांत घालीत येदो व्हडलो. आकारानूय व्हड, लोकसंख्येनूय व्हड आनी आतां तर तो औद्योगिक आनी फौजी नदरेनूय अिल्लो अिल्लो करून व्हड जावपाक लागला. 'अलिप्त राष्ट्रां'त mini super power म्हूण मुखार येवंक लागला. पाकिस्तान, बांगला देश, नेपाळ, भूतान, श्रीलंका हे ताचे शेजारी देश ताका 'भियेवपाकूय' लागल्यात. अुक्तेपणी न्हय, जाल्यार भितल्ले भितर फुतफुतून ते ह्या देशाक 'साम्राज्यवादी' देशूय म्हणपाक लागल्यात.

असल्या ह्या देशांत 'करूं दी राज्य कोण करतात तांकां' अशें म्हणून राजकर्णांपसून कडेक रावप कोणाकूच कोंता येवपाचें ना बऱ्या मनशांक तर नाच ना. ज्या देशाक दुसरे देश भियेतात तो देश 'बऱ्या लोकांच्याच हातांत अुरुंक जाय हाची जतनाय घेवपाची दायकी देशांतल्या 'बऱ्या लोकांचेरूच येवन पडटा. ही दायकी तांकां वशीच चुकोवंक येवपाची ना.

ह्या देशांतल्या बऱ्या मनशांक अेकूच सूट-कंसेशन- दिवं येता : तांणी खासा आमदार, खासदार, मंत्री जावपाक आंवडेवचें न्हय वेंचणुकेंत अुमेदवार म्हूण अुबेंय रावचें न्हय.

पुणून कोणे अुबें रावचें, कोणाक वेंचून हाडचे, कोणा हातांत सत्या दिवची हे हुस्के तांणी काडूंक जाय आनी सगळे कडेन बरे लोक येवचे म्हूण प्रयत्नशीळूय जावंक जाय.

कशी चुकयतले ते ही दायकी आपणाल्या आंगावयली ?

'नेचर अँबॉहर्स वॅक्यूअम्' - सैमाक रिती सुवात सोंसना, हो नेम भौतिक जगांत चलत, ना चलत. राजकर्णांत मातू तो सग-

ळ्यांत चड चल्ता. राजकर्णांत बरे लोक पडले नात जाल्यार वायट लोक पडटले. दुश्ट लोक पडटले. अुरफाट्या काळजाचे पडटले. नाका जाल्ले पडटले. राजकर्णांतलो अिल्लो लेगीत अेक कोनसो रिती अुरपाचो ना. आयज देशाचें राजकर्ण 'हाता भायर' गेलां ताचें खरें कारण अेकूच : बऱ्या लोकांनी राजकर्णांतल्यो सुवातो रितीय दवरल्यो हेंच. 'नाका जाल्ल्या' लोकांनी त्यो आतां भरून काडल्यात.

अजुनूय कळाव जावंक ना.

बऱ्या लोकांनी आपणालें दुबळेपण सोडून राजकर्णांत आपणालो नैतिक प्रभाव प्रस्थापित करपाक वावुरचें.

सगळें जाग्यार पडटलें.

नाजाल्यार देशांत अेक आंधळी क्रान्ती जातली आनी हे क्रांतींत सुक्या वांगडा ओलेंय हुलपून वतलें. आनी ताका जापसाल-दार बऱ्या लोकांकूच धरचे पडटले.

० ० ०

आमी मान सकल घाली

दिल्लीक पावले म्हणटकूच हाका ताका मेळून राजकर्णांत खंय कितें चल्लां हें जाणा जावपाची अितसा जाताच जाता.

हे खेपे अेकलो मेळळो- जयप्रकाशांचे मुस्तींत मुखार येनासतना फाटल्यान रावन तांकां जाय आशिल्लीं कामां मोन्यांनी करतल्यां भितल्लो. 'जनता पक्ष' घडोवन हाडपाक ताचो ते मुस्तींत बरोच हातभार लागिल्लो. ताणे सांगलें.

काँग्रेस आनी विरोधी पक्षांचो अेकवट हांच्यांत हो वायट आनी तो बरो अशें म्हणपाची माणसुकीय आयज अुरुंक ना. हांगाय फटींग भरल्यात, थंयूय फटींग भरल्यात. हांगाय चोर आसात, थंयूय चोर आसात. गुंडगिरी करपाक दोगूय अेकामेकांक वस्ताद. हांचेय कडेन गुंड आसात, तांचेय कडेन आसात. अधोलोकांतले सामन्त अंडर-वर्ल्ड बॅरन्स- हांचेय कडेन आसात. तांचेय कडेन आसात. हांकां काडून तांकां हाडले म्हूण भ्रष्टाचार अुणो जातलो ? खरेपण ना. हांचे परस ते देशाचें अदीक वरेंभलें करतले ? खासरी ना.

पुणून दोनां मजगती अेक मोटो फरक आसा-

काँग्रेसीत डेमोक्रेसी ना. हांच्यांत डेमोक्रेसी आसा. राजीव गांधी सोडून काँग्रेसींत प्रधानमंत्री जावपा सारको कोणूच ना. कोण आसा काय म्हूण तेच विचारतात. हांगा सगळेच आपणाक त्या पांवड्याचे लेखतात. प्रधानमंत्रीपदाक आंवडेंतात.

हे अेकामेकां कडेन झगडटात म्हूण ताची तुमी निंदा करतात. खरेपणानशीं, तुमकां देशांत लोकशाय चलिल्ली जाय आसत जाल्यार तुमी घराणेशायेचेर अुबो राविल्लो पक्ष सोडून अेकामेकांकडेन झगडपी ह्याच लोकांचे आघाडेक वेंचून हाडूंक जाय.

मागीर, देशांत लोकशायेची प्रक्रिया नेटान चलपाक लागतली. हुकूमशायेचो भंय सासणाचो ना जातलो..'

'ते झगडटात होच तांगेलो व्हडांतलो व्हड अवगूण. तो पळोवन हांचेर कशें पातयेवचें, अशें लोक म्हणटात'- आमी म्हळें.

ताणे म्हळें, 'तेवूय हें जाणात. जनता पक्षाच्या अणभवांन

लोक शाणी जाला तशे नेव्य जाल्यात. ते आतां फुटपाचे नात. पूणून अंक : तांणी फुटचें न्हय म्हण 'आमी' जतनाय धेवंक जाय. 'आमी' म्हळ्यार जे काँग्रेसीतूय नात, विरोधी पक्षांतूय नात तांणी, लेखक, पत्रकार, चितक, प्रोफेसर्स असल्यांनी आतां मुखार सरून 'खबरदार, हे खेपे तुमी फुटले जाल्यार तुमकां आमी कशेच माफ करपाचे नात.' अशें तांकां स्पष्ट अंतरांनी सांगूंक जाय आनी तांचेर हे तरेचें नैतिक 'प्रेशर' दडपण हाडूंक जाय. तांकां असलें 'प्रेशर' आयिल्लेंय जाय. ते म्हणटात, आमचें कान पिळपाक तुमी सगळे अंकठांय येयात. आमकां असले कोण तरी मुखार सरिल्ले जाय अंकठांय रावपाक ...

तुर्ताक हो मनीस देशभर भोंवन हे तरेच्या तटस्थ पुणून प्रभावी लोकांक अंकठांय करता. म्हाका विचारपाक लागलो 'गोंयांत कितें ? ... अशें कितेंय गोंयांत जावं येता न्हय ?'

आमी म्हळें, 'आमकां स्व. दयानंद बांदोडकारांनी अंक वाद दिलो-मराठी कोंकणीवाद म्हणटात ताका आमी. तो आमकां फाटल्या सत्तावीस वर्सां सावन आपणांत घुसपावन बसला. तातूंतल्यान सुटप कशें, होच प्रस्न आसा. आनीक कांय वर्सां वचूंक जाय. मराठीवाद सामको ना जाले बगर गोंयांत नवें कितेंच जावपाची आस्त ना. काँग्रेस आमकां आवडूं वा ना आवडूं, कोंकणीचे नदरेन गोंयांत काँग्रेसीक दुसरो विकल्प ना.'

आमी ही जाप ताका दिली खरी. पुणून त्याच खिणांक आमच्या मनांत आयलें, गोंयांत काँग्रेसीकूय 'नैतिक प्रेशर'ची गरज आसा. तें तरी आमी खंय संघटित करूंक पावल्यात? खरेपणानशीं गोंयांत 'बऱ्या मनशांनी' अंकठांय येवंक जाय आशिल्लें.

हे तरेची अंक 'तिसरी नैतिक शक्ती' तांणी अुवी करूंक जाय आशिल्ली.

खंयचोच बरो मनीस अजून मेरेन मुखार सरूंक ना!
हें तकलेंत येना फुडें आमी लजेन मान सजला घाली.

० ० ०

भारतीय लोकशाय अपेशी थरल्या

अंके वाटेन आवाज आयकूंक येता.

राजीव गांधी चोर.

बुटासिंग महा-चोर.

बलराम जाखड: चोर आनी फटींग.

अंच. अेल. भगत: चोर, फटींग. ते भायर वाटमारो, आनी खुनी ..

दुसरे वाटेन-तितल्याच नेटान आयकूंक मेळटा.

रामकृष्ण हेगडे चोर.

विश्वनाथ प्रताप सिंग चोरांचो पाय.

देवीलाल: चोर, फटींग, वाटमारो. ते भायर आनीक कितें कितें ...

भाजपा : चोरांचो पक्ष,

गांधी पीस फांडुडेशन, गांधी स्मारक निधी, सर्वसेवा संघ, देशांतले सगळे गांधी आश्रम, गांधीवादी संस्था : बुभुक्षित चोरांचे अड्डे. भायले पयशे हाडून देशाची अखंडताय आनी अंकताय मोडपाक भायर सरिल्ले.

तात्पर्य -

देशांत राववळ मळार जे जे कोण वावुरतात ते सगळे चोर-मागीर, ते सत्येर आसूं, सत्ये भायर आसूं वा सत्ये पसून हजारांनी मैल पयस रावूं -हेविशीं सगळ्यांचें मत अंक.

सकयल दिल्ली पुस्तकांची यादी बुक पब्लिकेशन अँक्ट प्रमाण सेंट्रल लायब्ररी, पणजी हांचेकडेन जुलय १९८९ ह्या म्हयन्यांत आयिल्ल्या पुस्तकांची आसा.

क्र. / पुस्तकाचें नांव /	बरोवपी /	उजवाडावपी /	वर्स /	मोल	पानां-आकडो /	भ स
१. हिमनग	अवधूत यशवंत कुडतरकर	प्रभात प्रकाशन, म्हापसा.	१९८९	रु. २०/-	७०	मराठी
२. मळवरंगमाची	आर. रामनाथ	अपुर्बाय प्रकाशन, वळवय.	१९८९	रु. २०/-	८०	कोंकणी
३. दीसउदेतकूच यो	अभयकुमार वेलींगकार	शणै प्रकाशन, वेलींग.	१९८९	रु. १५/-	८०	कोंकणी
३. घरपुरुस	प्रो. शान्तराम हेदो	शणै प्रकाशन, वेलींग	१९८९	रु. २०/-	८२	कोंकणी
५. अर्दूक	पुंडलीक नारायण नायक	अपुर्बाय प्रकाशन, वळवय.	१९८९	रु. ३०/-	११६	कोंकणी
६. रुमडफूल	मावजो, दामोदर	राजहंस वितरण	१९८९	रु. ४०/-	१६३	कोंकणी
७. शब्दायन	प्रभाकर भिडे	राजहंस वितरण	१९८९	रु. १०/-	७०	मराठी

देशांत अकलोच शुद्ध आनी शुचिर्भूत ब्राह्मण आसा : डॉ. मुब्रह्म य स्वामी.

दुसऱ्या खंयच्याय देशांत जाल्लें जाल्यार थंयचे मिलिटरीक देशाचो कारभार आपणाल्या हातांत घेवपाक ही परिस्थिती पुरो जातली आशिल्ली. आयज मेरेन जंय जंय मिलिटरी राजवट आयल्या थंय थंय पयलीं आयज आमच्या देशांत मातल्या ते तरेची बजबज-पुरो मातिल्ली. भारताचे मिलिटरीचें सांगूं नज. घडये ती देशांतल्या 'बऱ्या लोका' भाशेन 'आमकां नाका ती हळशीक... करंदी राज्य कोणाक करपाचें आसा ते' अशें म्हणून कुशिकूय रावीत. पुणून—

धरंया, कोणूय महत्वाकांक्षी सेनापती जुबगलो आनी किवाटचान मुखार सरलो आनी ताणे देश आपणाल्या हातांत घेतलो जाल्यार आमी सांगूंक सोदनांव —

आमकां, जागाच्या संपादप्याक मात लेगीत अजाप जावचें ना.

मात लेगीत वायट दिसचें ना. हे राजवटिचो आमी मात लेगीत विरोध करचे नात.

मिलिटरी राजवटी सारकी खपनखायरी राजवट दुसरी ना. भितली असभ्य, ग्राम्य राजवटी राजवट दुसरी सोदुनूय मेळची ना हें सगळें खबर आसून लेगीत आमी म्हणटले—

ह्या देशाक असले राजवटिच्या अज्यांतल्यान भाजून वचपाची गरज आसा. ताका असले राजवटिच्या अणभवाची गरज आसा.

ह्या देशांतली लोकशाय साप्प अपेशी थरल्या. तिणे देशमुखार अकूच वाट अकती दवरल्या— मिलिटरी राजवटिची. तात्पर्य :

विनाशेन मृत्युं तीर्त्वा संभूत्यामृतमश्नुते ...

(अमृताची वाट विनाशांतल्यानूच वता.)

फकत पांच वर्सां

व्हडल्या व्हडल्यांक अक सादें गणीत कशें समजना ?

भाशेच्या प्रस्नाक जेमेरेन आमी पोटाच्या प्रस्नाकडेन जोडचे नात तेमेरेन ती (कुसुमाग्रजांच्या अुतरांनी सांगचें जाल्यार) 'बोंदरां न्हेसून सचिवाल्या मुखार अुबी रावतलीच रावतली.'

ती मागीर, कोंकणी आसूं, मराठी आसूं वा हिन्दी आसूं.

भाशेचो संबंद संस्कृताये कडेन येता, ज्ञाना कडेन येता, शिक्षणाकडेन येता, अस्मिताये कडेन येता, सगळें खरें. पुणून तिचो सगळ्यांत चड संबंद पोटाकडेन येता, हें विसरूंक फावना. जी भास मनशाचें पोट भरूंक पावना ती कितलीय सुंदर आसली, समृद्ध आसली, कितलीय प्रिय आनी पूज्य आसली तरूय लोक तिचे कडेन व्हडलें लक्ष दिनात.

अिग्रजीच घेयात—

ती सुंदर, समृद्ध, गिन्यानान भरिल्ली भास म्हूण आमी ती शिकतात व्हय? न्हय. ती आमचें पोट भरता म्हूण आमी ती शिकतात.

जाग : सप्टेंबर १९८९

हें मेकळेपणान कबूल करूंया. अिग्रजीचो संबंद पोटा कडेन नाशिल्लो जाल्यार लोक नी शिकतले आशिल्ले व्हय ? मात्शें येवजून पळेयात. म्हणटकूच भाशेचो प्रस्न खंयच्या मळार सोडोवंचो तें आपशींच समजतलें.

आयज कोंकणींत शाळा नात. खरी खबर आमी कोंकणी भक्तूय शाळा दियात म्हूण सरकारा कडेन नेट धरून बसूंक नात. कित्याक ? आमी जाणांत : कोंकणी जेमेरेन लोकांचें पोट भरचो ना तेमेरेन कोण आपणाल्या भुरग्यांक कोंकणी शाळांनी घालचो ना. फकत कोंकणीचे अभिमानी सोडून.

आमी कोंकणीचे अभिमानी कोंकणी शाळा मागतात, दिल्यो-नात जाल्यार स्वता चलयतात, ते फकत भुरग्यांक शिक्षण बरें मेळूंक पावचें म्हूण. कोंकणी ही आमगेल्या भुरग्यांची 'संस्कार भाशा' म्हूण. कोंकणींत शिकिल्लीं भुरगीं हुशार जातात असो आमचो अणभव आसा म्हूण.

अके तरेच्या ध्येयवादाक स्मरून आनी अणसरून आमी भुरग्यांक कोंकणींतल्यान शिकयतात.

पुणून फाल्यां, धरंया, 'आमचें' सरकार आयलें. आनी ताणे 'हे मुखार गोंयचो सगळो भितल्लो राजकारभार कोंकणींतल्यानूच चलतलो' असो नित्शय अकतो केलो. जाल्यार...

कोंकणींत भरभरीत शाळा सुरू जावंच्यो नात व्हय ? लोक आपणाल्या भुरग्यांक कोंकणी शाळेंत धाडचे नात व्हय ?

ही : ही : ही : ही ...

सगळे 'झक् मारीत' आपणाल्या भुरग्यांक कोंकणी शाळेंत धाडपाक लागतले. मराठीचो व्हडांतलो व्हड अभिमान आशिल्ले आनी कोंकणीक मराठीची 'वोली' म्हणटले लेगीत.

दुबाव आसा व्हय कोणाक ?

कोणाक सांगतात त्यो संस्कृतायेच्यो आनी परंपरेच्यो बडायो?

कोंकणीक पोटाच्या प्रस्नाकडेन जोडिनाफुडें— कोंकणी जाणा जाल्ल्यांकूच सरकारी नोकच्यो मेळटल्यो हें स्पष्ट जायनाफुडें— 'आमची कीर्तनां नाटकां भजनां सगळें मराठींत; आमचें वाचप बरप शिकप सगळें मराठींत' बी सगळे मुद्दे खंयचे खंय फूः करून वाऱ्यावांगडा अुवून वतले.

अितलेंच न्हय, तर कोंकणी-मराठी वादूय सासणाचो अिति-हासजमा जातलो.

आमचो राजकारभार कोंकणींतल्यान चलतलो 'हो अकूच सादो निर्णय पुरो— आमच्या पुराय राजकी सामाजिक जिवितांत आकांताचो बदल घडोवन हाडपाक.

म्हूण हे खेपे आमकां मुखेल-मंत्रीपदाचे सुवातेर हो नित्शय करपाचें काळीज आशिल्लोच मनीस आयिल्लो जाय. खूब सोंसलें कोंकणीन स्वराज्याच्या ह्या सत्तावीस वर्सांत. आनीक कितलीं वर्सां तिका रडयत बसतले तुमी ? कोंकणी खातीर आनीक कितल्या पिळग्यांक रगत आटोवपाक सांगतले तुमी ? स्वराज्यांतलीं सत्तावीस

वर्सा मराठीवाद्यांनी आनी कायलोळीवाद्यांनी 'खाली' तीं खूब जालीं, सुवेज जालीं. आतां हे मुखार अहूय वर्स ह्या लोकांक खावंक मेळूंक जायना.

हे खेपे आमकां कोंकणी भक्तांचेंच राज्य आयिल्लें जाय तें कोंकणीच्या विकासाच्या कार्याक गती आनी निश्चित अशी दिशा मेळूंक पावची म्हूण, 'भलत्या सलत्याच्या' हातांत कोंकणीचें कार्य पडचें न्हय म्हूण. (अिल्लें अिल्लें करून पडपाक लागलां) कोंकणीक तिगले स्वाभाविक गतीन वाडपाक कोणाचीच आडवळ जावंक पावची न्हय म्हूण. आनी सगळ्यांत म्हत्वाचें : फटल्या सत्तावीस वर्सांत स्वराज्य सरकारान मराठीवादाक सारें अुदक घालून जी पोसवण दिल्या ती सासणाची बंद जावची म्हूण. मराठीवाद हो विलिनीकरणवादा भाशेन आमच्या राजकी जिवितांतलो सामकोच ना जावन वचचो म्हूण.

आमी जाणांत : हे खेपे गोंयांत जें सरकार येतलें तें काँग्रेसचेंच आसतलें. काँग्रेस सगळ्यांत बरो, सगळ्यांत निवळ पक्ष म्हूण व्हय ? न्हय. काँग्रेसीक विकल्प म्हूण गोंयांत जो पक्ष अुबो आसा तो दळदिवरो म. गो. पक्ष म्हूण. देखून 'जागा'न तें काँग्रेसीचें नासुनूय- गोंयांत काँग्रेसीकूच तेंको दिलां. अितलेंच न्हय, तर काँग्रेसी भायर आशिल्ल्या सगळ्या कोंकणी भक्तांनी काँग्रेसींत भितर वचचें आनी आयच्या काँग्रेसीच्या कोंकणी नेतृत्वाचे हात घट करचे म्हूण तांकां अुलोय मारला. काँग्रेसीक कोंकणी विशिची कसलीय सुचोवणी करपाचो अितलोच हो 'नैतिक अधिकार' आमकां आसा.

'आमी कोंकणीक सगळें तरेचें प्रोत्साहन दितले' हें आश्वासन आमकां काँग्रेसीनूच दिलां मू ? तशें जाल्यार मागीर काँग्रेसीन 'म्हाका दोनूय भासो सारक्यो' म्हणपी मनशाक- तो तिका कितलोय जाय आसूं, हेरां परस तो कितलोय बरो आसूं, कितलोय कार्यक्षम आनी निर्मळ आसूं- परते मुखेलमंत्रीपदाचे सुवातेर बसूंक दिवंक फावना. ताका दुसरें कसलेंय काम दिवचें. आज आसा ताच्याकूय व्हड करचो. ते खातीर गरज पडल्यार दुसरे कडेन ताका धाडून दिवचो : पुणून ताका परतो मुखेल-मंत्री मात निखालूस करचो न्हय. 'सिटींग मेबर'

म्हूण ताकाते सुवातेर बसपाचो हक आसा म्हूण परतोय ताका तेच सुवातेर बसयलो जाल्यार-

काँग्रेसीन कोंकणीचो विस्वासघात केल्लो बरो जातलें.

काँग्रेस कोंकणीची सेवा करपा वदना तिें लुकसानूच चड करतली.

आयच्या मुखेलमंत्र्यांचेर आमचो सगळ्यांत व्हडलो शीण तो हो-

तांणी आपणाल्या पुणाय आयुष्यांत भाशेच्या प्रस्नाचो विचार करपाक पांच मिणटां लेगीत खर्चूंक नात. तीस तीस वर्सां जांणी ह्या प्रस्नाचो विचार केला- न्हिदो खळोवन, रगत आटोवन विचार केला- तांकां 'अुपदेशा'चे डोस मात खूब पिवयल्यात.

अुपदेशांची आतां आमकां अुबगण आयल्या. आतां आधार दिवपी मनशाचीच आमकां भूक लागल्या. असले लोक काँग्रेसींत आसात. नवे भितर गेल्यात तेच न्हय, पोट्यांतूय कितलेशे आसात. तांचे भितल्लो कोणूय अेक बरो वेंचून काडचो. पुणून कसलेय परिस्थितींत 'कायलोळी' वाद्यां सुवादीन परतें गोंय करचें न्हय. हे खेपे आमकां 'गोंयचो भितल्लो सगळो राजकारभार कोंकणीतल्यानूच चलतलो' हे तरेचो निश्चय करून सगळीं मोडां झेलून घेवपाची तांक आशिल्लोच मनीस मुखेल-मंत्री म्हूण आयिल्लो जाय. तसलो कोणूय आयलो जाल्यार बरोवन दवरात-

पांच वर्सां भितर सगळें वातावरण बदलतलें. मराठीवाद हो विलिनीकरणवादा भाशेन सामको अितिहास-जमा जावन वतलो. आनी कोंकणीची गाडी तिगेल्या स्वाभाविक रुळावयल्यान सारकी चलपाक लागतली. मागीर कोंकणीक काँग्रेसीच्या आधाराची गरज अुरची ना. ती आपणाल्या पांयार अुबी रावतली.

फकत पांच वर्सां भितर...

स्वराज्यांत मराठीवादाक सोळा सतरा वर्सां सत्या मेळ्ळी. कायलोळीवादाक निमाणी धा वर्सां मेळ्ळीं. आतां कोंकणीक फकत पांच वर्सां मेळचीं... मागीर, तुमी जाय ताचे सुवादीन गोंय करात.

हॉटेल कीर्ती

बार आनी रिश्टारंट

रावपाची आनी जेवणाखाणाची बेस बरी वेवस्ता - अँयर-कंडिशन्ड कुडिंची सोय

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

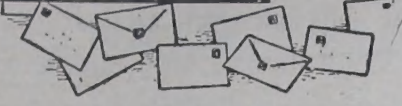
धनी : विश्वनाथ तु. प्रभु

कीर्ती जनरल स्टोअर्स

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

धनी : रुद्रेश स. प्रभु

वाचपी कलयतात.....

६४ अमीत, मु. घा. मार्ग
प्रभादेवी, मुम्बय

७-९-८९

संपादक, जाग

नमस्कार

जागांत वैचारीक चर्चा सुरू जाल्या ही बरी गजाल. जुलैच्या आकांतले श्रीपादबाब देसायांलें तुमगेत्या महाभारताविशींचें पत्र आनी ताका तुमी दिल्ली जाप वाचून म्हजे तकलेंत कांय विचार आयले ते मांडटां. ते मांडचे पयलीं तुमचें अनुसर्जन म्हाका आवडलां हें मुजरत सांगतां. (हाचेर श्रीपादबाब घडये म्हणटले. 'तुवें मूळ संस्कृत महाभारत वाचूंक ना देखून तुकां हें अनुसर्जन आवडलां.' हांव तांचेकडेन वाद घालूंक सोदिना.)

भांडारकर अन्स्टिट्यूटान तयार केल्या ती महाभारताची आवृत्ती म्हत्वाची आसा अशें तुमच्या आनी श्रीपादबाबांच्या-दोगांयच्या- म्हणण्यावेल्यान दिसता. फकत तिका प्रमाण मानप काय ना हाचेविशीं तुमचे भेद मतभेद आसा अशें दिसता. हाचेर म्हजो विचार असो : संशोधनाच्या मळार 'प्रमाण' ह्या अुतराक मर्यादा आसता. जाका विद्वान आयज प्रमाण मानतात तें कांय संशोधनाअुपरांत अप्रमाण थारता. कांय काळाअुपरांत हेंच अप्रमाण प्रमाण जावपाची शक्यताय आसता.

सध्या वादापुरतें आमी अशें धरलें की महाभारताची प्रमाण-जिचेविशीं वाद ना अशी- आवृत्ती केन्नाच येवंची ना. जाल्यार मागीर पर्याय अुरता तो हो : जी आवृत्ती तयार करपाकटल्यान संशोधकांनी चडानचड तकालस घेतल्या- म्हळ्यार जिका चडानचड विद्वान/अभ्यासक मानतात ती महाभारताची सगल्यांत चड मोलाची आवृत्ती. महाभारताची कथा वाचप्यांक सांगपी बरप्यान ही आवृत्ती- प्रमाण आसूं, नासूं- आधाराक घेवं येता, घेवंचीच. भांडारकर अन्स्टिट्यूटान तयार केल्ले आवृत्तेक हे कस लागता जाल्यार ते आवृत्तेक हो भोवमान दिवपाचो.

आतां प्रस्न अुप्रासता तो असो- महाभारताचेर वेगळेवेगळे कडेन संशोधन चल्लां ताचें कितें करप ? जों मेरेन संशोधकांच्या ह्या संशोधनाचेर चडानचड अभ्यासकांचें शिकामोर्तब जायना वा, दुसऱ्या अुतरांनी सांगपाचें जाल्यार, तें लौकीक अर्थान सर्वमान्य जायना तो मेरेन ताची दखल घेना जाल्यार जाता.

पूण हो नेम महाभारताचें अनुसर्जन करप्याक लागता ? महाभारत आपणाक भावलां, पटलां ते तरेन वाचप्यांक सांगपाची

ताका मेकळीक ना ? हो प्रस्न वादग्रस्त. कांयजाण म्हणटले तशी मेकळीक ताका आसा, कांयजाण म्हणटले तशी मेकळीक ताका ना. हांव म्हणटां ताका ती आसा. पूण हें म्हणटा आसतांना म्हजेमुखार अेक प्रस्न अुबो रावता.

फाल्यां अेकाद्र्या संशोधकाक/बरप्याक महाभारताचें अेक हातबरप मेळ्ळें. आनी तें व्यासाच्या महाभारताकडेन नातें सांगता अशें ताका दिसलें. तें वाचताना तातूंत काय गजाली आरत्याच्यो परत्यो केल्या अशें ताका दिसलें. पतीक, ह्या महाभारतांत कृष्ण हो खुनी मनीस दाखयल्लो आसलो. जाल्यार ह्या संशोधकाक/बरप्याक तो तसो दाखोवपाची मेकळीक आसर्चा काय ना ?

दुसरी गजाल अशी- महाभारतांतल्यान अशे तरेचे विपरोत अर्थ काडपाक बरप्याक नवें हातबरप मेळूंक जाय म्हणून ना. सध्या अुपलब्ध आसलेले आवृत्तींतल्यान लेगीत ताका जाय तशे अर्थ काडपाक जाय तितलो वाव आसा. कांय संशोधक- सगले न्हय- सदांच असल्या वावरांत घुस्पल्ले आसतात.

महाभारत रचपी व्यास हो पूर्विल्ल्या काळांतलो. आर्विल्ल्या काळांतल्या अेका बरप्याची कथा सांगतां. जेम्स ज्याँयस ह्या आयरीश बरप्याची युलिसीस ही कादंबरी १९३२ वर्साच्या सुमाराक अुजवाडा आयली. खूब गाजली. अजून गाजता. १९८० मेरेन वावप्यांमुखार ज्याँयसाचे कादंबरेची जी आवृत्ती आसली ती अशुद्ध. चुको आशिल्ली अशें विद्वानांचें/अभ्यासकांचें मत आसलें. हे कादंबरेंत तीन भासांतलीं अुतरां आयल्यांत. देखून तीन राष्ट्रांतले तीन भासांचे तज्ज्ञ अेकठांय आयले आनी ताणी भरपूर स्वम घेवन युलिसीस निवळायली. ही आवृत्ती अुपरांत ज्याँयसाच्या जल्म शताब्दीच्या वेळार (१९८२ वर्सा) उजवाडा आयली. हे आवृत्तेचेर विद्वानां भितर अजून वाद चालू आसात. कांय जाणांचें म्हणणें युलिसिसची आदली आवृत्तीच प्रमाण आसली, ती ह्या विद्वानांनी अिबाडली.

तात्पर्य, महाभारताची प्रमाण आवृत्ती आनी अनुसर्जन करपी बरप्याचें स्वातंत्र्य हेच जर तुमच्या आनी श्रीपादबाबांच्या वादांतले मुखेल मुद्दे आसत जाल्यार हो वाद तुमी दोगांयनी वेगीन सोंपयल्लो बरो. असल्या वादांक अंत नासता.

बरें मागून,

• तुमचो

- अना म्हांबरो

वेळगांव,

१०-९-८९

संपादक 'जाग' हांकां मायेमोगान

खंयच्याय म्हज्या आवडट्या कविची भेट म्हळ्यार तागेले 'नवे कवितेची भेट' अशेंच हांव धरून चलतां. पूण असलो हो 'योग' म्हज्या वांट्याक खूबूच थोड्या फावटी येता...

कवी सुदेश लोटलीकार हांची 'काळोख' ही कविता 'जागा' च्या आगस्ट-आंकांत उजवाडा आयल्या. ही कविता तांचेच कडल्यान

आयकुपाचो योग हालीच आयिल्लो. कविता खऱ्यांनीच सुंदर आसा. तीनेक म्हयन्यांफाटीं तांकां ती 'आयली' अशें ताणीं म्हाका सांगिल्लें.

खरें म्हळ्यार, एखाद्री काळजाक भिडपी कविता आयतकीर जावं वाचतकीर तांतुंतल्या उपाट अर्थान भिजिल्ले एखाद्रे प्रतिभेच्या दर्शनान जीव अस्वस्थ, पिसो जाल्यार लेगीत ते कवितेचें सार्थक जाल्ल्याचें पुण्य कविच्या पदरांत आपशींच पडटा. दुसरें म्हळ्यार, कवितेच्या आशयाचे खोलायेचो स्पर्श जावन लेगीत तिचे संबंदान उलोवप, वेगळ्या शब्दांचे फास्केत कवितेक बसोवप पिशेपणाचें थरूंक शकता. शेखीं 'खरी कविता' ही कविताच उरता... जाल्यार आपणाक खासा आवडिल्ले कवितेकडेन एके वेगळे नदरेन पळोवपाची केन्ना केन्ना 'हुकी' आयलेबगर रावना....

कवी सुदेश लोटलीकार हांणी आपली ती कविता म्हाका वाचून दाखयतकीर, हांव ते कवितेच्या आशयांत घुस्पल्लेवरी म्हाका दिसलें. म्हळ्यार ते कवितेन म्हाका 'पिशें' लायलें अशें म्हणूंक जाय.

हे कवितेंत कवीन ताच्या भुरगेपणांत सावन सोंसूंक नज इतलो 'काळोख' पळेला, अणभवला. ताच्या शिरंत्रांतल्या रगतांत, स्वासांत आनी उस्वासांत दाटिल्ल्या काळखांत कवी भायर भितर घुस्मटला... राखेस कसो दिसतल्या काळखाच्या भंयान कवीक ध्यास लागता तो लायटिचो, उजवाडाचो. एका वेगळ्या अर्थान तो म्हणटा, न्हय आड्डता 'Light, more light... जाल्यार मागीर तरणेपणांत आनी आतां घरकान्निचो सांगात आसुनय काळोख ताची फाट सोडिना.

कवीक सदांकाळ भेस्तावपी, ताची अस्मिताय फांफडून उडयल्लेवरी काळजाक खोलमेरेन स्पर्श करपी चिरंतन स्वरूपाचो तो 'काळोख' कसलो? ताचें मूळ खंय आसुंये काय? आनी तो 'नश्ट' जावंचो म्हणून कवी जे 'लायटीक' होरायता तो 'उजवाड' तरी कसलो आसुंये?

कवीन अणभवलेलो तो 'काळोख' आनी तो 'उजवाड' ह्यो दोनूय गजाली लौकीक जगांतल्यो न्हय... ताचे नदरेन तांकां metaphysical अर्थ आसूंक जाय... काळोख हें खर अश्या उजवाडाचें निखळ नवें रूप कित्याक नासुंये आनी उरफाटें कवीन देखिल्ली 'लायट' हो उजवाडाचो निखटो आभास कित्याक जावं नज? कितेंय आसूं, कविचे ते संभ्रमावस्थेक एक समृद्ध असो अर्थ, एक वेगळी खोलाय आसा. कवितेच्या विशाळ अशा आशयाचें महाद्वार कविच्या निजाचे प्रतिभेच्या बळान निकतेंच उकतें जाता... म्हजेसारकेलो रसीक वाचपी कवितेंतल्या तेजिश्ट अश्या काळखाची सुलूस लागिल्ल्याच्या भासान आज तृप्त, धादोस जाला...

'काळोख' ही कविता, म्हजे नदरेन, दिश्ट लागपा इतली सुंदर आसा हातूंत दुबाव ना.

— शंकर रामाणी

संपादक 'जाग'

'जाग' हें म्हैनाळ्याच्या रुपान मुरु केलें त्या पयल्याच अंकातल्या संपादकीयांत तुमी मांडिल्ल्या विचारांची प्रचिती ह्या म्हयन्या भरयाक आयली हें सांगूंक म्हाका खोस जाता.

कोंकणी भास जावं कोंकणी चळवळ ही प्रतिगामी विचारांचे बसकेर उबी रावल्यार तिची वंवना कशी जावंक पावतली हाचो अणभव ह्याच दिसांनी बेस बरो घेतलो. सुनिता हळदणकराच्या प्रस्नाचेर कोंकणी चळवळींतले मुणयारे शेंपडचो रेवडावन बशिल्ले पळोवन द्रौपदी वस्त्रहरणाच्या वेळार तकल्यो सकयल घालून उबे राविल्ल्या पांडवांची याद जाले बगर रावली ना. ना म्हळ्यार एकलो ताबुलफळ्याचेर घुलो खेळूंक बसलो जाल्यार स्त्री मुक्ती खातीर आऱ्या पयऱ्यान मेळे भरपी कोंकणीचे मुणयारे तोंडाक टेपी दसोवन सुस्त बरे न्हिदून सपनेवंक लागले. तरी नशीब बरें, कोंकणीचेच चळवळींतले एके चलयेन, प्रशांतीन आपणालो जीव पणाक लावन समस्त बायलांची आनी कोंकणी वाल्यांची लज राखपाचो यत्न केलो. सत्येचो हय न्हय सो वास लागनाफुडें कोंकणी-वाले इतले पंड जायत अशें कोणें सपनांत लेगीत यवजूंक नाशिल्लें. को. प्र. आ. ची चळवळ चलोवपी ह्या वीरांक त्या वस्त्रहरण करूंक संकल्ल्या दुःशासनाचे आड लोकशाही मार्गान चळवळ उबारपाक कोण आड आयलो तें कळ्यार बरें जातलें आसलें. ह्या दुःशासन प्रकरणांत खरें वस्त्रहरण जावंक पावलें तें कोंकणी नेतृत्वाचें अशें म्हाका प्रमाणिकपणान दिसता.

निमाणें म्हाका इतलेंच सांगपाचें आसा की कोंकणी चळवळ ही प्रतिगामी विचारांआड जर वावुरली ना जाल्यार तिका कसलोच उजळ फुडार ना. संवसारांतल्या पुरोगामी यवजणेचोच तिचेर शिको बसपाक जाय. नाजाल्यार ती आसली कितें नासली कितें कांयच फरक पडपाचो ना, कोणाकच सोयसुनक लागपाचें ना.

तुमची

रत्नमाला सामंत

— जेजू परतो येत जाल्यार ताका खुर्सार मारपाक आतां कोण मुखार सरपाचो ना. लोक ताका आपणागेर आपोवन व्हरतले. ताका बरें जेवक घालतले. तो कितें सांगता तें आयकतले आनी— तो वतकूच मागीर ताचें तास तास तासतले.

० ० ०

— मनीस जेन्ना बडबडटा तेन्ना धरून चलचें: हाचे तकलेन आतां काम करपाचें सोडून दिलां म्हूण. हाची जीव काम करपाक लागल्या.

० ० ०

विचारांधार

‘चोरी करप म्हळ्यार व्हडलें पातक’

‘तुका कितें जाय? लाडू काय बिस्कुट्यो? काय तुपान मचमचायल्ल्यो रोटयो? इतलें खावनूय तुजें पोट भरलें ना?’

हीं तापवणेचीं उतरां कानार पडना फुडें म्हजें लक्ष शेजात्रील्या दारावटेन गेलें. म्हळ्यार थंय रमाबाय धा वरसां पिरायेच्या शेंवत्याक हाताक धरून नेटानेटान ओडटाली आनी ‘नाका गे म्हाका ओडूं, नाका गे म्हाका मारूं’ म्हूण आड्डत तें तितलेंच फटीं सरतालें.

शेंवतें म्हळ्यार रमाबायगेर वावराक आशिल्लें घरचें चेडूं. दीस भर ताणें रमाबायलीं मरसर कामां करप आनी ती कितें हातार उडयता तें खावन दीस सारप.

हांव तें पळोवन यवजणेंत पडलें: ‘शेंवत्याक आज अशें चोरून खावपाची बुद्द कित्याक जाली? काय तें सदां अशेंच करता? काय रमाबायन आयज कितें असो खाणा जिनस केलो की ताचे तो खुबच आवडिचो आसलो आनी ताज्यान मन आवरूं नज जालें?’

त्या दिसा सतीश म्हणटालो, ‘सदां ताच्या बोल्सांतले पांच रुया ना जाताले. चार दीस पाळटेर रावन काण नावाडगो हें काम करता तें सोदपांत ताका यश मेळ्ळें. जाल्यार तो आसचो कोण? ताचोच एकलो एकसुरो अपुरबायेचो सात वर्साचो ब्रण्टी. शाळेंत वचपाच्या बोवाळांत कितेंय तरी निमित्त काडून बागयचे कुडींत वचून ताच्या बुशशर्टाच्या बोल्सांतल्यान पांच रुपये काडप हो ताचो नित्यनेम जाल्लो. बाबापुता करून सतीशान ब्रण्टीची कबलात घेत जाल्यार ताणें सांगलें. ‘म्हाका आयस्क्रीम खूब आवडटा. मां म्हाका तें दिना आमच्या स्कुलांत सदां आयस्क्रीमवालो येता. म्हाका तें खायन दिसता. हेखातीर हांव पयशे व्हरतां’

मीनाली तर आपले धुवेविशीं सदांच कटकट: ‘रेश्मा स्कुलांतल्यान येनाफुडें हांव ताची बॅग उकती करून पळेतां. कित्याक म्हळ्यार तें स्कुलांतल्यान येता आसतना कोणाचें तरी पेन, पेन्सील नाच जाल्यार रबर बॅगांत घालून हाडटाच हाडटा दुसऱ्या दिसा हांवच त्यो वस्तू व्हरून ताचे टीचरीकडेन दितां.’

शान्ताकय सुशीलाबायचें तोंकासांवान केल्लें उलोवप मोन्यानी आयकून घेवचें पडटा. कित्याक तर तागेलें दुसरे यत्नेंत शिकता तें चली कोणाकच कसलीच सुलूस लाय-

नासतना सुशीलाबायल्या पोरसांत वचून थंयचीं बरीं बरीं फुलां तोडून हाडटा आनी तिची करंदाय घालता

हांव यवजूक लागतां. रमाबाय, सतीश, मीना आनी शांता हांणी हें सगळें पळोवन करप कितें? ह्यो ज्यो वायट संवयो तांकां लागल्यात त्यो कश्यो कडप? आमकां सदांच दिसता, आवयबापायची माया जांकां मेळटा त्या भुरग्यांच्यो संवयोय बऱ्यो आसतात आनी जांकां माया मेळना अशीं भुरगीं वायट संवयो लावन घेवन आपणाल्यो भावना फळादीक करूंक लागतात. पूण हें तितलेंच खरे न्हय. भुरगीं जेन्ना अशीं वागतात तेन्ना तांच्या वर्तना फाटल्यो गरजो आनी तांच्यो प्रेरणा drives हांचेर आमी अदीक ध्यान दिवक जाय. जण एका मनशाच्या वागण्याक तांच्यो गरजो चालना दीत आसतात.

भूक म्हळ्यार मनशाची एक देहाची गरज. भूक ही आवरूंक कठीण. भुकेची जाय तितल्या प्रमाणांत पूर्तताय जावंकूच जाय. ती तशो जायना तेन्ना चोरून खावचें दिशतलेंच.

नव्या गजालीची उत्सुकताय ल्हान भुरग्यांक खूबूच आसता. जें म्हजेकडेन ना आनी तें दुसऱ्याकडेन आसा तें म्हाका मेळपाकच जाय अशें तांकां दिसूंक लागता. ‘जें कितें नवें नवें दिसता तें म्हाका मेळपाक जाय’ ही जिज्ञासा जेन्ना पूर्ण जावंक पावना तेन्ना तीं कोणाचेंय कितेंय उबारतात आनी अशे तरेन खोस मेळयतात.

हें सगळें लक्षांत दवरल्यार आमकां अशें दिसतलें की आमी जाणट्यांनी तांकां केन्ना ‘चोर, चोर’ म्हूण हिणोवन, ना जाल्यार तांकां पाप-पुण्याच्यो गजाली सांगपाचो यत्न करप म्हळ्यार तें तांच्या माणकुल्या भावविस्वाची आमी कदर करप ना, आनी तांच्या व्यक्तिमत्वाचो आमी अपमान केल्लेवरी जातलें.

आमच्या भुरग्यांच्यो वायट संवयो जेन्ना आमचे नदरेखाला येतात तेन्ना त्या वायट संवयांपसून तांकां परावृत्त करता आसताना तांच्यो वैयक्तीक, शारिरीक आनी मानसीक गरजो आमी नीट बऱ्यो लक्षांत दवरपाक जाय तशेंच आमचे अर्थीक आनी समाजीक परिस्थितिची तांकां फाव ते भशेन जाणवीक करून दिवन आनी तांची जिज्ञासा मतींत धरून तांकां जाय तें तांचे मुखार आमी दवरूंक जाय तशें केलें जाल्यार हीं खावपापिवपाच्या जिनसांचो मोह वडेक दवरतलीं आनी आमकांय तांकां उशेस करपाची केन्ना गरज पडपाची ना.

प्रा. सुमन सामंत

शुनी प्रसवते पंचकन्या

— अच्युत तोटेकार

नोनल्यान सगळीं पिलां वारिकसाणेन पळेयलीं. आनी तो एकदम उसळून फाटीं सरलो. तें पळोवन सांवळ्यान विचारलें—

‘ कितें रे नोनल्या. भिलो कित्याक ? ’

‘ कित्याक म्हणचे... सगळीं कोलकां मरे. पेटो एक्कूय ना. सुण्यागेर पांचूय कोलकां वा पांचूय सुणे जावप अशुभ मानतात. म्हळ्यार सुण्याच्या वितांत सगल्यो मादी जावं सगळेच नर आसप म्हळ्यार गठ्ठाण जावप. मादींत एक तरी नर जावं नरांत एक तरी मादी आसूक जाय. ’

‘ म्हणटकूच तूं म्हणटा तें गठ्ठाण कोणाचें जाता ? सुण्याचें, पेटयांचें काय धनयाचें ? ’

‘ तें हांव नकळों. हांवें आयकल्ली गजाल सांगल्या. खरें फट तूं देवाक प्रसाद लावन विचार. ’

सांवळ्यान रोखडेंच कमराक पुडवें गुठलायलें, आंगार खोमीस घालें आनी माथ्यार तोपी दवरून थेट तो रवळनाथाच्या देवळांत गेलो.

भगतान सांगलें ‘ देव सांगता, सांवळ्यान, रोखडीच शांत करूंक जाय. ’

‘ पुरेयतमाम, आमगेर ’ गुणें ‘ नांवाचें सुणें विलां. तागेर पांच कोलकां जाल्यांत. रवळनाथ सांगता, शांत करपाक जाय. ’

पुरेयत शांत करता. तेखातीर मंत्र रचता:

‘ शुनी प्रसवते पंचकन्या त्वयार्धं मयार्धं स्वाहा. ’

सांवळ्याचें सुणें विलें. पांच पेटे काडले. पाचूय कोलकां. पेटो अकलोय ना. सांवळो आनी ताची घरकास वोंवळ अकदम खुशाल-भरीत जालीं. ताणीं दारांत आयिल्ल्या सगळ्यांक हातार जिलवी दिवन तेदिम ही खबर सांगली. सगळ्यांनीं सांवळ्याक वोंवळाक आनी सुण्याकूय परवी दिलीं...

सांवळ्याक मळब मोटवें पडलें. ताचे फाटलें कारणूय तितलेंच तेजवंत आसलें.

आपली परिस्थिती गरीब हाची ताका चड खंत नाशिल्ली. पूण लग्न जावन पांचवें वर्स लागलें तरी वोंवळाक कूस सुटूंक

नाशिल्ली. आनी वोंवळूय दर आयतारा देवनेसरी पदर मुखार करून अेकाद्रें बाळक दिवन आपली कूस मेकळी कर अशी माकण करतालें.

अेका आयतारा दिसा ताणें मनांतल्यान काकळुटेन मागणी केली. ‘ देवते, म्हज्या मनांत कितें आसा तें तूं जाणो. वर्साभितर म्हज्या मनासारकें जायत जाल्यार हांव पांच नाल्लांची हूट भरीन. ’

मागणें करून वोंवळ देवळाभायर आयलें गात, अेक कोलूक ‘ कूंय कूंय ’ करीत ताच्या पायां भोंवतणीं घुंवडाळे घालूंक लागलें. मदींच

पांय चाटूंक लागलें... आनी शेंपडी घुंवडायत आडवें अुदारें लोळपाक लागलें.

वोंवळाच्या मनांत आयलें, ‘ हांवे देवते लागीं मागणी केले अुप्रांत रोकडीच अशी घटना कित्याक घडची ? ’ हेरशी जाल्यार तें कोलकाक फातर अुबारून धांवड-यतलें आसलें. पूण चितलें...

देवतेन म्हजी परिक्षा पळोपाकूच हें कोलूक धाडुना मूं... ! ‘ तूं कोलकाक कशे सांबाळटा तें पळोवन हांव तुजी कूस अुजय-तलीं. ’ अशें बी नासुंये मूं ! नासुंये कित्याक, आसलेंच. जर तूं ह्या कोलकाक खोंटायशी जाल्यार तुजेय मागणेचें तेंच जातलें. देवळांतल्यान भायर सरनाफुडें देवतेमुखार गजाल घडटा. वोंवळाक हे गजालींत खूप अर्थ भरिल्लो दिसलो. तेभायर कोलकालीं काकळुटेस्त ‘ कुंयकुंय ’, तसलीच नदर आनी शेंपडी घुंवडावन आपले फुडें लोळून चलपांत हाडटा ती आडखळ... वोंवळाच्या काळजांत भूतदयेचो न्हय तर संकल्प साध्यतेचो आंकूर फुटलो.

‘ चुक् चुक् ’ केले बराबर तर तें कोलूक आनंदभरीत जावन अूंच अूंच अुडयो मारीत वोंवळा वांगडा घरा आयलें. आनी घोवा म्हण्यांत बसून वोंवळान साकरपाकांत भिजिल्ल्या अुतरांनी, घडून आयिल्ली घटना आनी आपल्या मनांतल्यो भावना सांवळ्याक सांगून वडयल्यो. तेन्ना सांवळ्यानूय खोशी जावन कोलकाचे फाटीवेल्यान मोगान हात फिरयलो. आनी वोंवळान घरांतल्यान लोटो भर दूद आनी पांच-स मेरी बिस्कुती कोलकाक खावयल्यो... सोंप्यार अेक मोवशी गोजडी पातळायली आनी कोलकाक अुबारून तिचेर थापणूक केली.

दुसऱ्या दिसा कोलकाचे गूण पळोवन ताचे 'गुणें' अशें नामकरण जालें. ताचो थोमोमांतोय घरच्या भुरग्यावरी जावंक लागलो. गुणें गरगरीत वाडपाक लागलें. येतल्यावतल्यांचेर भुंकून घराची राखण करपाक लागलें. आनी 'वोगी बस गो' ही धनयाची ओर्दूय पारखुपाक शिकलें. सांवळो-वोंवळ येतल्या वतल्यांक गुण्याच्या गुणांचो तुस्त अयकयतालीं.

गुणें घरांत येवन पांच म्हयने जाले त्याच वेळार नातालाची सोर्त दारांत आयली. सोर्तिकारान 'सोर्त आर्वेंत' म्हण आरड ठोकिल्लो. पूण गुण्यान ताचेर भुंकपावदला 'कुंय कुंय' केलें. गुणें ह्या वेळार सोर्तिकाराचेर कित्याक भुंकलें ना? ताचो अर्थ सांवळ्यान हेळ्ळो. ताणें सोर्तिकाराक आपोवन हाडलो आनी पांचव्यांचें कावतेल काडलें. गुण्याक पांच म्हयने... देखून सांवळ्याचे नदरेक पांचव्याक म्हत्व दिसलें.

आनी दुसऱ्या दिसा खासा सोर्तिकारानूच सक्काळी फुडें खबर हाडली.

'सांवळ्या, पयलीं फिस्ट दी.' सोर्तिकारान म्हळें.

'फिस्ट कसली?' सांवळ्यान दोळे चोळीत विचारलें.

'आरे, हांवें दिल्ले ते सोर्तिचे पांचूय कुडके तुजेकडेन आसात. तोच नंबर फुटला.'

सांवळो ताबेल घेवन घरांत गेलो. सोर्तिचो नंबर पळेयलो. ताचो आपल्या दोळ्यांचेर विस्वासच बसना जालो. पूण सोर्तिकार सांगतालो तें खरें आशिल्लें. तां अंका लाखाचो धनो जाल्लो ताणें वोंवळाक ही खबर सांगली. तीं दोगांय धांवत गुण्यालागीं आयली. ताका दोगांनीय अुबारून आंगार घेतलें. अंकदां सांवळ्यान, अंकदां गुण्यान आनी ताचे अुमे घेतले.

सोर्तिकाराक खळखळून हांशें आयलें. सांवळ्यान म्हळें-

'सोर्तिकार, तूं हांसता कित्याक? आमकां सोर्त फुटली हो... ह्या सुण्याचो-न्हय गुण्याचो पांय गूण.'

'पूण म्हजे पांय तुज्या घरालागीं चलत आयले, देखून सोर्त तुमच्या हातांत पडली.

नाजाल्यार...'

'आतां बोवाळ नाका. तुका फिस्ट जाय न्हय? बम.'

सांवळ्यान धा रूपये सोर्तिकाराच्या हाताक तेंकयले आनी ताका धांवडायलो. आनी सुण्याक मात चेर घाल्ल्या उदकान न्हाणयलें... गळ्यांत आबं लंगांचो झेलो घालो... आनी पोटाभर दूद-मांस खावयलें.

सांवळ्याक सोर्त फुटल्या ही खबर अंका चोराच्या कानार पडली जावंये. अंक दीस रातिच्या वेळार ताच्या घराचे नळे गड-गडले. गुण्यान 'भूंक भूंक' भुंकून पाखें माथ्यार घेतलें. सांवळो-वोंवळ जागीं जालीं. तांणीं जनेलाचें दार अुक्तें करून भायर पळयलें. अंक काळी सावळी व्यक्ती दुर-गावेल्यान अुडी घेवन पयस धांवताली.

दुसऱ्या दिसा सांवळ्यान गुण्याच्या कव-तुका सयत सगल्यांक सांगलें. 'राती चोरांनीं आमच्या घरार घुरी घाल्ली पूण गुण्यान आमकां राखलीं.' तांची गुण्यावेली भावना अितली घट जाल्ली... 'गुणें म्हणून आमकां सोर्त फुटली, नशीब फळफळळें... आनी गुणें म्हण संकश्ट टळलें.'

आनी अंक दीस गुणें सरपळेक बांदलां थंय धोंगशे दिवन 'भों-भों' भुंकूंक लागलें. वोंवळ्यान, ताचें कर्कश भुंकप आयकूंक नज म्हण मातशें सोडलें. तें थेट सुण्याच्या कळ-पांत रिगलें तें दुसऱ्या दिसा घरांत येवन थार पडलें. ताचें सगळें भांग फाफशिल्लें जाल्लें. ते दोन तीन दीस अुठलेंच ना. आनी त्याच दिसांनी वोंवळाच्या दुवाळ्यांक सुर-वात जाली.

आतां तर सांवळ्या-वोंवळाच्या आनंदाक शीम मेर उल्लीच ना. देवतेचे कृपेन सुण्याचो लाव जालो. आनी सुण्याच्या पायगुणान अंक व्होड हावेस तडीक लागपाचें दिकेन फुडें चलूंक लागलो.

सातव्या म्हयन्यार गडगंज सुवाळो करून वोंवळाक फुलां माळ्ळीं. त्या दिसा सांजमेरेन गुणें पोटाची झोळी घेवन घरभर बोवाळ्ळें. राती 'हूं' ना अनी 'चूं' ना. सकाळीं उठून पळय जाल्यार गुणें दोळे धांपून सालांतल्या साकोटचार सुस्त पडलां.

वोंवळ्यान अंकदम गजाल माखून सोडली. 'गुणें सुटलें. पांच पेटे जाल्यात आनी आवय पळेयात कशी लागी धरून तांकां लुचयता... !'

सांवळ्यान पेट्यांचेर नदर मारली. ताच्या दोळ्यांत खोशयेची दुकां देंवलीं. गळो भरून आयलो. ताणें अपुरबायेन साद घालो- 'गुण्या...'

गुण्यान दांळे अुक्ते करून धनयाक पत्रे-यलें आनी कूस परतून परते मिटून घेतले.

'तुमी ताका त्रास दिवं नाका. बाबडें कितलें कश्टावलां, देवता जाणो.' वोंवळ्यान म्हळें.

'देवतेचे कृपेन सगलें बरें जालें. आतां हुसको तुजो... !' वोंवळाचें पोट पळोवन सांवळ्यान म्हळें.

'ती येन्ना कित्याक काळजी... आजून देन म्हयने आसात. आनी देवतेन दिल्लें हें सुणें न्हय गुणें घरांत नंदता तोमेरेन माथ्याक त्रास ना. सगलें मन मानतेंच जातलें.'

वोंवळ्यान विस्वासान अुतर दिवन सांव-ळ्याक धादोशी केलें.

सांवळ्यालें सुणें विलां आनी ही खबर सांगताना सांवळो हातार जिलबी दवरता हें आयकनाफुडें ल्हान व्होड कितलोसोच लोक सांजमेरेन ताचें दर्शन घेवन तोंड गोड करून गेलो. कांय जाण 'आमकां अंक पेटो दीं रे...' म्हण अुतर घालून गेले. 'पळोव्या-पळोव्या म्हणून हयन्हयशें सांगून माग-प्यांची ताणें बळवण केली.

पूण मड्डेवेल्या नोनलेबाबान मात फाटूच धरली 'म्हाका तुगेत्या गुण्याचो अंक पेटो जायच.'

'आनी ताणें सांवळ्याक, हात धरून पेटो पळोवपाक कोलका म्हऱ्यांत ओडीत व्हेलो. तांची ती भासाभास आयकून गुणें गुरगुरपाक लागलें. तशें सांवळ्यान गुण्याक म्हळें,

'वोगी राव हां तो तुगेत्या भुरग्यांक व्हरूंक येवना. फकत पळोवपाक.' आनी गुण्याचें गुरगुरप थामलें.

नोनल्यान सगळी पिळां बारिकमाणेन पळयलीं. आनीं तो अेकदम असळून फाटीं सरलो. तें पळोवन सांवळयान विचारलें-

‘ कितें रे नोनत्या, भिल्लो कित्याक ? ’

‘ कित्याक म्हणचें... सगळी कोलकां मरे. पेटो पक्कूय ना. ’

‘ तातूंत कितें जालें ? ... सुणें कोलकां सगळी सारकींच. पूण तूं अितलो असळ्ळो कित्याक ? ’

‘ पांचूय कोलकां म्हणून. अेक तरी पेटो जाय आसलो. ’

‘ तुजे खातीर मरे ? ’

‘ म्हजें सोड रे. पूण सुण्यागेर पांचूय कोलकां वा पांचूय सुणे जावप अशुभ मानतात. म्हळ्यार सुण्याच्या वितांत सगल्यो मादी जावं सगलेच नर आसप म्हणचें गठ्ठाण जावप... मादींत अेक तरी नर जावं, नरांत अेक तरी मादी आसप बऱ्याचें लक्षण... ’

‘ म्हणटकूच तूं म्हणटा तें गठ्ठाण कोणाचें जाता ? सुण्याचें, पेट्याचें काय धनयाचें ? ’

‘ तें हांव नकळों. हांवें आयकल्ली गजाल सांगल्या. खरें फट तूं देवाक प्रसाद लावन विचार. ’

घरांत येवन नोनली बाँब फोडून गेलो तें बाँबळाच्या कानार पडलेंच. ताणें फुडें येवन म्हळें, ‘ आतां नितीत बसपाचें ना. म्हजेंय सुटपाचें लागीं पावलां तुमी प्रसाद घेवन कितेंय वायट आसलें जाल्यार रोकडेंच निस्तारणा. ’

सांवळयान रोकडेंच कमराक पुडचें गुठलायलें, आंगाक खोमीस घालें आनी माथ्यार तांणी दवरून थेट तो रवळनाथाच्या देवळांत गेलो.

नाल्ल दवरून पैसांक माथटांग नमस्कार घालो आनी भगतान प्रसाद घेवपाक सांगलें.

भगतान पिटकुळेच्यो कळयो ओल्यो करून रवळनाथाक लायल्यो आनी प्रस्न विचारले.

‘ सांवळयाच्या कुळाचेर दया आसा ? ’

‘ आसा. ’

‘ तागेलें कालूक वियोन पांच कोलकां गेल्यां... लक्षण बऱ्याचें ? ’

‘ न्हय. ’

‘ वायटाचें ? ’

‘ हय. ’

‘ वायट कोणाक ? सुण्याक ? ’

‘ न्हय. ’

‘ धनयाक ? ’

‘ हय. ’

‘ कितेंय देवस्वण केल्यार निस्तारत ? ’

‘ हय. ’

‘ कितें करचें... तुका बोकड कापून दिवंचो ? ’

‘ नाका. ’

‘ होमखण केल्यार निस्तारता ? ’

‘ हय. ’

सांवळयान मदींच तोंड घालून विचारलें-

‘ होमखण घालप म्हळ्यार कितें करप ? ’

‘ होमखण म्हळ्यार ‘शांत’ रे. तें सगलें तुका देव सांगता? फुडलें पुरेयताक विचार... ’

‘ बरें. आनीक अेक कळी माग, आमची घरकान्न भरिल्ल्या आंगाची आसा. म्हणटकूच शांत पयलीं करची पडटली काय मागीर केल्यार जाता ? ’

भगतान कळी तेंकोवन धेंगसो घालून विचारलें-

‘ सांवळयान शांत रोकडी करपाक जाय ? ’

देवान नेटान कळी सकयल जेंवटिली. तिचो अर्थ भगतान सांगलो. ‘ हय, शांत करपाक जाय आनी रोकडीच. ’

‘ आतां दयेची कळी. ’

ती कितलो वेळ मेळ्ळीच ना. अेकाद्रें भगत बोकडाचें गावज मेळत हे आशेर आशिल्लो पूण देवान नाका म्हण सांगलें. निमाणें आवाशिवा करून कितल्योशेच कळयो झडले अपरांत कोव्याचेर राजी करून सांवळयाक राखणेची कळी मेळ्ळी. ते खातीर भगतान रवळनाथाकडेन खूप मखलाशी करची पडली.

सांवळो तसोच अठलो आनी थेट पुरेय-तागेर गेलो. आनी ताणें फर्मान सोडलें.

‘ पुरेयतमाम, आमगेर ‘सुणें’ नांवाचे ‘सुणें’ विलां. तागेर पांच कोलकां जाल्यांत. रवळनाथान सांगलां, शांत करपाक जाय. ’

‘ खंयच्या रवळनाथान सुण्याची शांत

करपाक तुका म्हजेकडेन धाडला ? ’ पुरेयत तापलो. ’

‘ देवान... रवळनाथान... प्रसादार सांगलां. ’

‘ आरे, देवान सांगलां... बग-बग यच्चितां. ’

पुरेयतान सांवळयाक बसोवन घेतलो.

पुरेयतान दोळ्यांर वकळ चडयलें आनी आरमारीतलें अेक अेक अशे सगले ग्रंथ चाळून पळयले. आनी निशेंल्लें तोंड करून सांवळयाक सांगलें, ‘ आमच्या ह्या येद्या व्होडल्या ग्रंथ संग्रहांत सुण्याचे शांतिचो ग्रंथ ना. ’

‘ कित्याक आसचो ना ? ’

‘ आरे सांवळया, जनावरांच्या बाळंटेरा-चेर शांति कितें कपलाच्यो करपाच्यो ? ’

‘ म्हळ्यार गायो विल्यार, म्हशी विल्यार शांति करतात. सुण्याखातीर कित्याक आसच्यो नात ? ’

पुरेयत घुस्पलो.

सांवळयान म्हळें- ‘ हांव सांगतां... गायो-म्हशी तुमची दैवतां. तुमचे सोयीखातीर ब्रह्मकर्मांत तांच्यो शांति आसात. सुणीं आमचे सुदराचे राखणदेव. श्री गुरुदेव दत्तात्रयाक सुणीं आवडीची. दत्तात्रयाक जेन्ना तुमी-आम्ही पायां पडटात तेन्ना सुण्याकूय तो भीमान पावता. ‘सुण्याखातीर शांत ना जाल्यार तुमी करपाक जाय. ‘करपाक जाय अुतरार नेट. ’

सांवळयाच्या तोंडान ल्हायोक्शीं बोझीक अनरां असळपाक लागलीं. तीं आयकून पुरेयतमाम चाट पडलो. ताणें पळवाट म्हण फुरशें सोडलें.

‘ आरे, जाका मंत्र आसा, तंत्र आसा ते प्रयोग आमच्यानी करपाक जातात. पूण जाका आधार ना ग्रंथ आमच्यांनी कितें करपाक जाता ? ’

‘ तुमचें धर्मशास्त्र कितलें फाटी पडलां ? हांगा अंतराळांत तंबू अरपा अितलें विज्ञान फुडें पावलां. मागीर तुमचेलागीं आसा त्या मंत्रांचो आधार घेवन तुमच्यांनी नवी शांत करूं नज ? ’

पुरेयतमाम निरुत्तर जालो. पूण यज-
मान कडल्यान हार ताणें आजून खांव
नाशिल्ली. तो मांगता तांतुंतल्यान अंक पळ-
वाट आसली. 'देवाचो प्रसाद.' देवाच्या
कौलाप्रमाण यजमानाचें समाधान करपाक
जाय. ताणें सांगलें—

'हें पळेंय सांवळ्या, नवो प्रयोग रचप
म्हणचे शास्त्री पंडितांचो आधार घेवपाक
जाय, तांकां फाव तें सामान हाडूंक जाय. ते
खातीर खर्च खूप येतलो. फकाणाचीं कामां
न्हय तीं.'

'तें कितेंय आसूं. खर्च केदोय येवं. वडाची
साल मिपळाक दसय पूण ही शांत तुजेकडल्यान
जावपाकूच जाय.'

'बरें. यवजून पळेंयतां.'

'येवजितलो कितें? करता म्हण
अंतर दी. दीस थारावन भुडय. दुसरें कितें
जाणो पुरेयतमाम, त्या सुण्याचे आनी
आमचे जिणेसंबंद सामके घुस्पल्यात. घाडयाचे
शेंडयेचे जटेवरी. सद्या घरकान्न भरिल्ल्या
आंगाची आसा. ती बरेभशेन सुटूंक जाय.
पयली खेप कितल्या तेंपान आयल्या. तेन्ना
वायट कितें आयलां तें निस्तारून मामकें
पुसून अडोवंक जाय.. कितें?'

हय—हय अशा अर्थान पुरेयतान मान
हालयली.

'हे पळेय, रातिचें बसून मंत्र रचचें पडटले
म्हाका.'

'रच शास्त्री पंडीत केदे मांटे जाय तेंय
पळेय. आनी व्यादी केन्ना दिसा?'

'व्यादी? हां.. हां यादी रे?
पुरेयतान हांसून विचारलें...

'हय गा तीच ती...'

'यो फाल्यां परां. आनी तिथूय थारा-
व्या... !

'बरें!'

सांवळो घरा गेलो. आनी पुरेयत मंत्र
बांदपाक बसलो. मंत्राक वेळ लागलो ना.
तंत्रूय तकलेंत बसयलें आनी सामानाची यादी
बरोवपाक हात खुल्लो.

तिसऱ्या दिसा सांवळो यादी व्हरपाक
आयलो. यादी सुमार हातभर लांब आशिल्ली.
तशीच ती फाटल्या— फुडल्यान अशी दोनूय

वशीनी भरिल्ली. सांवळ्यान वागीच नदर
भोंवडायली. ४ मुडयो तांदूळ, २०० नाल्ल, ५
रात गांवठी तूप. ५ रात साकर, १ म्हैडोळ्या
वेळ्यांचो पिकिल्लो घड... बी कितें कितें
आनी निमणें पांच पंडितांक 'सवाय पवन'
प्रमाण दक्षणा.

'बरें आसा.' म्हणून सांवळ्यान यादी
बोल्सांत घाली. पुरेयतान सांवळ्याच्या
तोंडार नदर मारलो. थंय खर्चाची अिल्लीय
जडसाण दिसली ना.

'सुण्यालो सुवेर सोंपता ताचे दुसऱ्या
दिसा शांत करची पडली न्हय?' सांवळ्यान
प्रश्न केलो.

'सुवेर केन्ना सोंपता?'

'चतुर्दशी दिसा.'

'मागीर अुमाशे दीस शांत.'

'पंडीत तुवें हाडपाचे.'

'हय. तुंका कितें कळटा तांतुंतलें... तें
हांव जाणो. गोंयांत सगल्याक सोदून
जातिवंत आनी नामनेचे पंडितूच हांव घेवन
येतलों... कांय कळना असले कित्याक
हाडपाचे; केळीं खावपाक?'

'सांवळो वचपाक अुठलो. तशी पुरेयतान
सुचोवणी केली. तूप अस्सल गांवठी आनी
गायचेंच जाय. तशेंच म्हैडोळी केळी बरी
पिकून तयार जाल्लीं आसपाक जाय...

बरें, बरें. म्हणून सांवळो घरा गेलो.
मागीर सांवळो सामान पुंजावपाचे तयारेंक
लागलो. आनी पुरेयत शांतीक फाव अमल्या
चार दोड्याचार्यांच्या सोदाक !

अुमाशे दिसा गोंयांतल्यान चार दिकांनीं
रावपी चार दोड्याचार्यांक घेवन पुरेयतान
सांवळ्यागेर पांय दवरलो.

केन्ना पळोवंक नाशिल्ले. जाडेजुडे, आंगार
भस्माचे पटे, माथ्यार मूठभर शेंडी, गळ्यांत
मोट्ट्या रुद्राक्षाच्यो माळी, आनी धवी फुल्ल
न्हेमणां— आंगदस्त्रां पळोवन सांवळो
भारावन गेलो. अितलें जड शांतिकार्य
अुबारपाक आयिल्ल्या समर्थ व्यक्तींफुडें ताणे
बागून नमस्कार घाले.

पयलीं पुरेयतान यादी प्रमाण सगलें
सामान अंके कुडीत हाडून घेतलें. तें सामान

पळोवन अंका शास्त्र्यान पुरेयताक विचारले.
'हांगा कितें आमा?'

तें पुरेयतान पयलीच लिपोवन दवरलें.
सुण्याची शांत आनी आपणें तयार करून
दवरला तो मंत्र तांच्या कानार पडल्यार ते
हांगा येवचे नात हाची ताका पुराय कल्पना
आशिल्ली. ताणें चवगांय निमंत्रिकांक कुशीक
व्हरून हात जोडून सांगलें.

'तुमी हांगा कितेंच करपाचें ना. हांव
कितें सांगतां तें आयकपाचें, विचारतां तें
'हय' म्हणपाचें, करतां तें पळोवपाचें.
पोटभर खावपाचें, हातांत यजमान दिनलो
तें घेवन ताचे बायलेक 'पुत्रवतीभव' म्हणून
आशीर्वाद दिवपाचो. समजलें?'

ते चवगूय अंकामेकांचीं तोंडा पळोवन
मुमुर्के हांसले.

पुरेयतान झटपट सामान मांडलें. चार
कोणशांक चारी दिकांनी चार शास्त्र्यांक
बसयले. अंकल्याक चवाय आनी पुस्तक
दिवन सांगलें, तुवें ह्या पुस्तकाचीं पानां
परतीत बसपाचें. आनी म्हजें तोंड वेवस्तीत
काम करता हाचेर परतें परतें हाताचें बोट
हालोवपाचें. दुसऱ्या कोणशाक बशिल्ल्यान
माळ ओडपाची. तिसऱ्यान अुजवाती,
निरांजनां पेटोवन दिवपाचीं आनी चवथ्यान
घांट वाजयत रावपाचें.

कुडिच्या मदोमद पुरेयतात होमखण
घालें. दाराभायर गुण्याक आनी ताच्या
पाचूय कोलकांक आरामशीर नवे चादरीर
बसयलीं. आनी शांतीक सुरवात जाली.

सुरवातीपासून पुरेयत कितें म्हणटा आनी
करता तें पळोवन पंडितांच्या पोटांत हांशाचे
गुळे चडून येताले पूण ते बसून दवरप हेंच
औचित्य आशिल्लें. देखून शांतिचो पूर्वार्ध
वरेभशेन पार पडलो.

होमखणांत अुजो पेटलो... अुत्तरार्धाक
सुरवात जाली. पुरेयतान यजमानाक सुचो-
वणी दिली. हे फुडले आमचे मंत्र भयंकर
कडक आसात. ते सुण्याबगर कोणाच्याच
कानार पडपाक जायना. आनी शांतिकार्या-
चेर नदरूय पडपाक जायना. पडली जाल्यार
सगलें कार्य निस्कठ जातलें. अशें सांगून
सांवळ्याक आनी वेंवळाक घरांत सामके

भितल्ले कुडीन वचून दार बंद करून बस-
पाक सांगलें.

आनी आपणें होमखण कुडिचें दार बंद
करून भितल्ल्यान खिळी घाली. पुरेयताची
ती कृती पळोवन चारुय पंडितांनी खळ-
खळून हांसो मेकळें केलें. पुरेयत समजलो.
ताणें म्हळें-

‘भाव थंय देव. आनी यजमानाच्यो
भावना वाढीक लावन ताचें पुराय हित
चितप हें पुरेयताचें काम.

‘बरें, आतां फुडें कितें?’ अकल्यान
विचारलें.

‘आतां हांव तुमचे म्हय्यांत म्हैडोळीं
केळीं दवरतलों. तशीच तुपान आनी साक-
रेन भरिल्ली अवेक वाटी दवरतलों. हांगा
जेवण ना. पोटभर केळीं तुपांत बुडोवन
साकरेंत लोळोवन खावपाचीं’

‘आनी तूं अपाशी रावतलो?’ दुसऱ्यान
प्रस्न केलो.

‘ना. तुमचे वांगडा हांवूय खातलों. हे
शांतिखातीर हांवें मंत्र रचला. तो म्हणून
हांव ‘स्वाहा’ म्हणून केळें खातलों. तशें

तुमीय खावपाचें.’

‘अचरटपणां चलयल्यां तुवें ही.’ निस-
ऱ्यान जेरा पारलो.

पुरेयतान सगल्यांक हात जोडले. आनी
म्हणपाक सुरवात केली.

‘शुनी प्रसवते पंच कन्या त्वयार्ध मयार्ध
स्वाहा. पुरेयतान आपणें केळें खालें आनी
वाकिच्यांक खावपा खातीर खूण केली.

पुरेयताचो मंत्र आयकून सगले ‘खो-खो’
हांसले. पुरेयतान परती हातजोड केली.

‘धन्य धन्य पुरेयता. तुजे असलो पुरेयत
हाचे पयलीं जालो ना आनी हाचे फुडेंय
जावपाचो ना.’

चवथ्या पंडितान मत उकतायलें.

भितर बोवाळ चल्ला तें आयकून सुणें
चाळवलें. ताणें नेटा नेटान भुंकपाक सुरवात
केली.

‘पळेयलें, भायर राखण देवता आसा.
काम सुरू जावंदी. सवकसायेन. बोवाळ
ताकतीक नाका.’ पुरेयतान सादूर रावपाची
सुचोवणी दिली.

‘शुनी प्रसवते पंचकन्या...’

केळीं सोंपमेरेन हो स्वाहाकार चल्लो.

मागीर यजमान यजमानांक हाडून होमखणा-
लागीं बसयली. पुरेयतान तांच्या दोळ्यांक
अुदक लावन घेवपाक सांगलें. सगल्या
सामानाचेर अुदक सोडपाक लायलें. दर
एका पंडिताक पुडव्यां जोडो, कापड, नाल्ल-
त्रिडो आनी चक्रचकीत सवाय पोवन दवरून
पंडितांचो भौमान केलो. पंडितांनीं सांव-
ळ्याक ‘आयुष्यमान भव’ आनी वोंवळाक
‘पुत्रवती भव’ म्हणून आशीर्वाद दिलो. तेन्ना
पुरेयतान सांवळ्याक सांगलें-

‘तूं भाग्यवान म्हणून तुज्या घराक ह्या
पंडितांचो पांय लागलो.’

पुरेयताच्या पांयाक हात लावन पांया
पडून सांवळ्याच्या तोंडांत गदगदून अुतर
आयलें, ‘तुजी कृपा जाली देखून म्हज्या
घरांत ही अगाध लीला घडली.’

पुरेयतान बैलगाडी आपयली. तिचेर
शांतीचें अपाट सामान भरलें. आनी तिचेर
चारुय पंडितांक घेवन मदीं आपूण बसलो.
आनी तृप्त मनान सांवळ्याचो निरोप घेवन
घरची वाट धरली.

-□-

हे म्हामाये

हे म्हामाये SS

तूं म्हाका वेंगेंत घे...

म्हाका खेळय

म्हाका न्हिदय

म्हाका सजय;

तुज्या आनांत... तुज्या आंगांपांगांत...

म्हाका भेंरोवन उडय...

म्हाका झिगय... म्हाका फुलय;

तुज्या टिवल्याबावल्यांत... तुज्या सपनदोळ्यांत

म्हाका नाचू करून उडय;

तुज्या खर्जसिरंगारी आलापांत...

हे म्हामाये

आतांच- अेक सत्याचें कोलूक हांगा

गाणींत शेंपडी घालून धुकराचो गू खावंक लागलां...

थंय कांय जनावरां

तुकारामाच्या, ज्ञानेश्वराच्या, कबीराच्या

रही ग्रंथांचे चितेर

समेस्त देवांची मडीं जाळपाक लागल्यांत...

हे म्हामाये

म्हाका सोडूं नाका

असोच भेंरोवन दवर... खेळयत दवर...

सत्याच्या नांवान शबै घाल्यार

आतां म्हाका गाडवां-पाडकालिगीत हांसतलीं...

हे म्हामाये

तूं म्हाका तुजे वेंगेंत लिपय;

म्हाका सोंपय...

- सुवेश शरव लोडलोकार

जान : सप्टेंबर १९८९

डा. पद्मराधाकृष्णन्

एक तत्वज्ञ, एक शिक्षक

प्रा. सुमन्त केळेकार

दर वर्सा भारतांतल्यो पुराय शिक्षण संस्था ५ सप्टेंबर हो दीस शिक्षक-दीस म्हूण मनयतात. डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन् हांचो तो जल्मगांठो दी. खासा शिक्षक म्हूण पिरायेचीं चाळीस वर्सां शिक्षणक्षेत्रांत वावुरले देखून तांच्या जल्मगांठी दिसा तांचे स्मरण शिक्षक विद्यार्थ्यांनी करचे म्हूण ही प्रथा जावन आसा.

ते निमतान तांच्या जिविताची खबर सांगपी हो लेख.

‘मनीस कुठये फाटल्यान तरेकवार जीं संकश्टां हात धुवन फाटीं लागल्यांत तीं पयस सारतलो जाल्यार देशाच्या राजकारभाराचीं सुत्रां त्या त्या देशांतल्या म्हान तत्वज्ञांच्या हातांत पावूंक जाय.’ फ्लॅटो ह्या तत्वज्ञाची ही वाचा सत थारूंक पावली ती स्वतंत्र भारताच्या इतिहासांत जेन्ना डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन् हांणी १९५२ सालांत उपराष्ट्रपदाची आनी धा वर्सा उपरान्त १९६२ सालांत राष्ट्रापदीपदाची वस्त्रां आंगार भुशयलीं तेन्ना.

आमची ही भारतभूंय म्हळ्यार शूरांची, वीरांची, तत्वज्ञ विचारवंतांची, त्यागशीळ म्हापुरूसांची आवय. हे भुंयेचे कुशीत जल्म घेतिल्ल्या ह्या असल्या व्हड सुपुत्रांत कोण आसा राजर्षी जाल्यार कोण महर्षी, एकल्याचो राजकरण हो विशय जाल्यार दुसऱ्यालो समाजकारण, एक तत्वज्ञ जाल्यार दुसरो नीतिज्ञ. अशे तरेन, तरेकवार नररत्नां हांगा जल्मलीं. ह्या येद्या मट्या देशाच्या व्हडा नामनेच्या सुपुत्राचे वळेरेंत भारताचो एका काळचो राष्ट्रपती, म्हान तत्वज्ञ, विचारवंत आनी राजकरणी डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन् हांचें नांव मुखेल सुवातेर तेजान लकलकलें ना जाल्यारच अजाप करपाचें.

लांब, शिडशिडीत देहाचो हो मनीस. त्या देहाचेर सोबून

जाग : सप्टेंबर १९८९

दिसा असो धोंपिल्ल्या गळ्याचो धवोफुल्ल जयपुरी कोट, धवें फुल्ल पुडो आनी माथ्यार धवोफुल्ल मद्रासी घाटणेन बांदिल्लो तोंक आशिल्लो फॅटो. खऱ्या अर्थान निजी भारतीय भेम. ह्या भेमांतल्या डॉ. राधाकृष्णनाक पळोवन तांचेविशींचो आदर वाडूंक लागता. तांची नदर ध्यान ओडून घेवपी इतली तेजिस्ट. तोंडाचेर विव्दत्तेचें तेज. अशी ही धीर गंभीर मर्त पळेनाफुडें मनाक संतोश भोगता. एक फावट तांणी आपणालें उलोवप सुरू केलें की ना आयकतल्याचे कान नृपण जानात. तत्वज्ञाना सारको सामान्यतायेन पेलपाक कठीण असो विशय तांचे वाणीन आनी मांडपाचे शैलीन- सहजतायेन समजूंक लागता. राधाकृष्णनाचें वक्तृत्व म्हळ्यार जोख भांगर- आयकतल्याक अचळय भूल घालपी.

नामनेचो तत्वज्ञ म्हूण संवसारान तांचो व्हड भोवमान केल्लो आसा. तरणे पिरायेर सावन तत्वज्ञान ह्या विशयाचो व्यासंगी. फुडें अभ्यासू प्राध्यापक म्हूण तांची कीर्त धाय दिकांनीं पातळिल्ली. भारतीय संस्कृताय आनी भारतीय तत्वज्ञान हांचें जितेंजिवें प्रतीक म्हूण तांचे कडेन सदांच पळेत आयले. संवसारांतल्या म्हान तत्वज्ञांचे पंगतीक ते केऽन्ना वचून बशिल्ले आसात. प्रसन्न व्यक्तित्व, रसिक विद्वान, तत्वज्ञानाचो खांपो अभ्यासक, चारित्र्यशुद्ध व्यक्ती आनी भारतीय संस्कृतायेविशीं नितान्त आदर आनी जळजळीत अभिमान आशिल्ली अशी ही एक म्हान विभूती डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन्.

तांचो जल्म जालो तिरुपती लागसारच आशिल्ल्या तिरुताणी ह्या एका सुपुल्ल्या गांवात, १८८८ सालांत सप्टेंबराचे ५ तारखेर. चित्तरथ म्हालांतलें तिरुताणी हें गांव मद्रास शारापासून चाळीस मैल अंतराचेर आसून तीर्थस्थान म्हूण ताचो नांवझोकीक आसा. अशा ह्या धर्मीक वातावरणांत एका मध्यमवर्गीय सामान्य कुटुंबांत तांचो जल्म. तांचो बापूय थंयच्या भाटकाराचो तहसिलदार म्हूण हयातभर वावुरलो.

तिरुताणी हें एक माणकुलें गांव जाल्ल्यान थंय तांच्या शिक्षणाची वेवस्था जावप शक्य नासलें. देखून ते तिरुपती हांगा शिकूंक गेले. मुळावें शिकप सोंपले उपरान्त थंयच लुथरन मिशनरी हायस्कुलांत तांणी नांव घालें. त्या वेळार वचत थंय मिशनरी शाळा सुरू जाल्ल्यो. शिक्षणा वांगडा तांच्या धर्माचीय माहिती दिवपाचे हेतून मिशनरी लोक येवन तांणी भारतांत संस्था स्थापन केल्ल्यो. ह्या मिशनरी शाळांनी शिकिल्ल्यान राधाकृष्णनांक एक भोव मोटो फायदो जालो. तो म्हळ्यार तांकां बायबलचो अभ्यास करपाची एक आयतीच संद मेळ्ळी.

१९०३ सालांत म्हळ्यार पिरायेच्या ५ वर्सांचेर राधाकृष्णन् मॅट्रीकेची परिक्षा च्या गुणांनी पास जाले. कॉलेजचें फुडलें शिकप करपाखातीर वेलोर शारांतल्या व्हीरीस कॉलेजांत तांचें नांव घालें. उपरान्त तांणी मद्रासाक वचून ख्रिश्चन कॉलेजांत शिकपाचें थारायलें. हें कॉलेज त्या वेळार खूबच नांवालो क्लिकाक आयिल्लें. बी. ए. खातीर तांणी ‘तत्वज्ञान’ हो विशय घेवपाचें थारायलें. तत्वज्ञान विशय घेतिल्ल्यान राधाकृष्णनांक अस्मतेच्या तशेंच अद्वैतेच्या तत्वज्ञानाची बरे भशेन वळख जावंक पावली. हिंदु धर्म

आनी ख्रिस्ती धर्म हांचो म्हापासून अभ्यास करूंक मेळ्ळो आनी तांचें फळ तांकां तांचे फुडलें जिणेंत बरे तरेन मेळूंक पावलें.

बी. ए. ची निकाल जालो आनी ते परिक्षेंत तांकां भोव-मानाची सुवात प्राप्त जाली. पयल्या वर्गांत पयलो क्रम तांकां मेळ्ळो. इतलेंच न्हय जाल्यार त्या वर्साचे परिक्षेंत तत्वज्ञान विद्यापीठाच्या विद्यार्थ्यांभितर फकत एकूच विद्यार्थी पास जावंक पाविल्लो. १९०७ वर्सा बी. ए. पास जाले उपरांत एम. ए. करपाचें तांणी थारायलें आनी ते खातीर मद्रास विद्यापीठाकडेन प्रबंधान करपाखातीर नोंदणी केली. ते खातीर 'वेदांतातलें नीतीशास्त्र' हो विशय घेतलो त्या वेळचे नामनेचे युरोपी प्राध्यापक हॉग ह्या अंतरराष्ट्रीय किर्तिच्या विद्वानाच्या पाख्याखाला काम करून अखेरक तांणी १९०९ वर्सा प्रबंध तयार करून विद्यापीठाक सादर केलो. त्या प्रबंधाक पयल्या पांवड्याचो थारावन मद्रास विद्यापीठान राधा-कृष्णनांचो व्हड गौरव केलो. हो प्रबंध म्हळ्यार तत्वज्ञान ह्या विशयाचो कितलो बोलायेन अभ्यास केला तें सिद्ध करपी एक पुरावोच आशिल्लो. विशयाभशेन तांचें इंग्लीश भाशेवयलें प्रभुत्वय दाटून दिसतालें. हो प्रबंध बरयलो तेन्ना तांची पिराय आशिल्ली फकत २० वर्सां. इतले ल्हान पिरायेर तत्वज्ञाना सारक्या गूड विशयांत प्रवीणताय मेळयल्ली पळोवन मद्रास विद्यापीठान थंयच्या प्रेसिडेंसी कॉलेजांत तांकां तत्वज्ञानाचो प्राध्यापक म्हूण नेमलें आनी हांगाच तांचे लोकिकाचे कारकिर्दीक खरी सुरवात जाली. प्राध्यापक म्हूण नेमणूक जाल्ल्यान तत्वज्ञानाचेर नवें अध्ययन करपाक तांकां ही आयती संधूच चलून आयिल्ली. ह्याच वेळार तांणी लेखनाक सुरवात केली. हिंदू धर्माचें तत्वज्ञान हो तांचो भोव आवडिचो विशय आशिल्ल्यान जायत्या नेमाळ्यांनी ते ह्या विशयाचेर लेख बरोवंक लागले. तांचे हे लेख हो एक पंडितांचे रुचिचो तशेंच चिकित्सेचो विशय जालो. आनी तांचें नांव एक लेखक म्हूण नांवारुपाक येवंक लागलें.

तत्वज्ञान विशय शिकयता आमतना ते खासा ताचो खोलायेन अभ्यास करताले आनी त्या विशयांत नव्या विचारांची भर घालताले.

तो काल मिशनऱ्यांचे चळवळिचो आशिल्ल्यान देशांत दुनऱ्या धर्माचो प्रचार खूब जातालो. अशा वेळार हिंदू धर्माचेर टिका जाताली हें पळोवन राधाकृष्णनांनी विसकावणी करून हिंदू धर्म तत्वांचेर खूबच तोलामोलाचें बरोवप केलें. स्वामी विवेकानंदा-फाटल्यान तांणी लेखनावाटयां आनी विद्वत्तेन उपाट भरिल्लीं उलोवपां करून संवसारामुखार हिंदू तत्वज्ञान दवरलें. हें करताना तांणी तुलनात्मक अभ्यास करून भारतीय तत्वज्ञानावांगडाच अस्तमतेच्या धर्माचीय तत्वां विसकावणी करून अुकत्या सरुपांत सामकार मांडली.

शिक्षक म्हूण तांणी जिणेक सुरवात केली. शिक्षकी कामा-विशीं तांकां सदांच मोग आशिल्लो. देखून शिक्षक म्हूण तांणी थोड्याच काळांत नांव मेळयलें. प्राध्यापक म्हूण तांची कीर्त पातळा-वंक लागिल्ली. अश्या वेळार म्हैसूर हांगा एक नवे विद्यापीठ स्थापन जालें आनी थंय तत्वज्ञान ह्या विभागाचे मुखेली जावपाक तांकां आपोवणो आयलो आनी तांणी ताका हयकार दिलो.

इतले ल्हान पिरायेर भारतांतल्या शिक्षण संस्थांनी तांचें नांव गडगडूंक लागिल्लें. अशा वेळार ज्ञानदान करता आमतना तत्वज्ञाना-चेर तांचें लेखनय नेटान चलतालें. तत्वज्ञानावयले तांचे ग्रंथ ह्याच वेळार अजवाडा आयले विद्वानांनी तांच्या विचारांक बरे भशेन येवकार दिलो. भारतीय धर्माविशीं तांणी जायती म्हत्वाची माहिती संवसारामुखार दवरली. ताचे बरपावळिचो अस्तमतेच्या विचार-वंताचेर परिणाम जावन तांचीय उत्सुकताय वाडूंक लागिल्ली. तांचीं कांय चुकिचीं मत्तां आतां बदलूंक लागिल्लीं. तांगेलें साहित्य अजवाडा येवंक लागलें तेंय ऑक्सफोर्डविद्यापीठांतल्या छापघरांतल्यान. १९१८ त तांणी रवीन्द्रनाथ टागोरांच्या तत्वज्ञानाचेर **Philosophy of Ravindranath Tagore** हें पुस्तक बरयलें. खासा टागोरांनीच तें वाचून राधाकृष्णनाची तुस्त केली आनी अशें तरेन तांची व्हडविकाय मानेस्त जावंक पावली. फुडें १२० त तांचें **The Reign of Religion in Contemporary Philosophy** हें पुस्तक भायर सरलें.

ताचे लेख अस्तमत्या देशांनी खूबच गाजले. आर्विल्ल्या काळांतलो तत्वज्ञ आनी महर्शी म्हूण तांची नामना जावंक पावली. म्हैसूर विद्यापीठांत तीन वर्सां काम केले उपरान्त तांकां कलकत्ता विद्यापीठांत काम करचेलो मोग आयलो. आनी नवे अणभव मेळटले हे आशेन तांणी म्हैसूर सोडलें.

कलकत्ता विद्यापीठांत 'पंचम जॉर्ज' च्या नांवान एक उलोवपा-माळ जाताली ते माळेंतलीं फुलां गुंथपाखातीर राधाकृष्णन् हांची यवजण जाली. हो येदो भोवमान तांकां मेळिल्ल्यान तांचें चारय दिकांनी नांव जावंक पावलें.

१९२३ आनी १९२६ सालांन तांचे 'भारतीय तत्वज्ञानाचेर बरयले दोनूय खंड उजवाडा आयले. ह्याच सुमाराक १९२६ सालांत इंग्लंडांत अंतरराष्ट्रीय तत्वज्ञान परिशद भरपाची आशिल्ली थंय भारताचो प्रतिनिधी म्हूण सर्वपल्ली राधाकृष्णन् हे हाजीर आशिल्ले. ते परिशदेक जायते नांवाजते तत्वज्ञ आयिल्ले. आपणाल्या विद्वत्तापूर्ण उलोवपान तांणी ही परिशद गाजयली. ताचो प्रभाव इतलो पडलो की तांकां ऑक्सफोर्डक ॲप्टन व्याख्यानमाळेंत उलोवपां करपाक आमंत्रण आयलें. 'हिंदुंचो जिणेकडेन पळोवपाचो दृष्टिकोण' **Hindu view of life** ह्या विशयाचेर तांणी माळ गुंथली. राधाकृष्णनांनी भारताची कीर्त अंतरराष्ट्रीय मळार दिगंत केली.

भारताच्या ह्या म्हान सुपुत्राचो इंग्लंडांत जावं अमेरिकेंत, भौच व्हड गौरव जावंक पावलो. ऑक्सफोर्ड, केंब्रीज तेचभशेन हावर्ड, प्रिन्सटन, शिकागो हांगाय तांकां बेम बरो येवकार मेळ्ळो. थंयच्या नेमाळ्यांनी जाल्यार तांचेविशीं जितलें बरें बरोवपाचें तितलें करून तांकां वयर अखलून धरलें.

उपरान्त १९२८ ह्या वर्सा आंध्र विद्यापीठान व्हडविकेचें फळ म्हूण तांकां **D. Lit.** ही पदवी दिवन तांचो भोवमान केलो.

ऑक्सफोर्ड विद्यापीठांत सासणाची नोकरी करपाखातीर तांकां विचारिल्लें पूण तांणी तें मान्य केलें ना. तांणी वास्तुपुरतें काम

करपच पसंत केले. ब्रिटनांत आसताना डॉ. एस राधाकृष्णन हांचें कार्यक्षेत्र वाडलें. तांणी वचत थंय भारताविशीं सागपाखातीर व्याख्यानां दिलीं. ब्रिटीश समाजामुखार भारतीय संस्कृताय, परंपरा धर्म बी विशयांचेर शंकड्यांनी अलोवपां केलीं. आपणाल्या अलोवपांत ते सुभाशितां, म्हणी, वचनां हांचो मेकळो वापर करताले. बाय-बलापासून वेदानामेरेनच्या अमर ग्रंथांतले उतांरे आनी वचनां ते सहजतायेन तोंडपाठ अुलयताले. ताका लागून तांचें उलोवप आयकन आयकन शें दिसूंक लागतालें. ह्या अलोवपाचो परिणाम खुबूच जावंक पावलो.

त्याच वरसा अमेरिकेंतले शिकागो युनिव्हर्सिटीचे वतीन 'हस्कल लेक्चरर म्हूण नेमणूक जावन तें काम तांणी १९३० मेरेन बरे भशेन केलें.

तांकां संवसारांतल्या नांवाजत्या संस्थांनी अलोवपां करपा-खातीर आफोवन व्हेलें. अँप्टन, स्पॉल्डिंग, फॉर्डे, हिल्बर्ट सारक्या व्याख्यान-माळांनी ते अुलयले. तांचे विचार आयकुपाक श्रोतवर्गय तेच योग्यतायेचो आशिल्लो. बर्टॉड रसेल, जॉन ड्युई, मॅकेंझी, सारक्या विद्वानांनी तांची तोखणाय केली. टागोरांनीय तांचीं उलोवपां आयकून तांची खुबूच तुस्त केल्ली आसा. इंग्लंड-अमेरिका गाजोवन भारतांत पांय दवरता थंय आसा, आंध्र विद्यापीठाचे उपकुलगुरू म्हूण तांची नियुक्ती १९३१ वर्सा जाली.

अंतरराष्ट्रीय शांततायेचे नदरेन म्हत्वाचें अशें पद डॉ. एस. राधाकृष्णन् हांकां मेळ्ळें तें 'लीग ऑफ नेशन्स' हे संस्थेचेर कार्यकारी वागडी पूण ताची नेमणूक जाली तेन्ना हें पद तांणी एकासारकें णव वरसां यशस्वी तरेन सांबाळ्ळें. युनेस्को हे संस्थेन तिचे स्थापनेपासून भारताचे प्रतिनिधी म्हूण ते वावुरल्यात.

आंध्र विद्यापीठाचे उपकुलगुरू म्हूण ७ वरसां तांणी काम सांबाळ्ळें. फुडें तांची दिल्ली विद्यापीठाचे उपकुलगुरू म्हूण नेमणूक जाली. ह्याच सुमाराक बनारस हिंदू विद्यापीठाचो मुखेली म्हूण ताणो जापसालदारको घेवंची हे खातार पंडीत मदनमोहन मालवीय हाणो मागणो केलो आनी तो तांणी मान्य केलो. थंय तांणी ९ वरसां म्हळ्यार १९४८ सालामेरेन काम केलें.

प्रेसिडेन्सी कॉलेजांत १९९ सालांत तांणी प्राध्यापक म्हूण शिक्षकी कामाक सुरवात केली ती १९४८ मेरेन, बनारस हिंदू विद्यापीठाच्या सूत्रधाराची वस्त्रां काडून दवरी मेरेन. ४० वरसां अशेतरेन तांणी ज्ञानदानाचें काम अखंड चालू दवरलें.

एक व्हड पांवड्याचो शिक्षणतज्ज्ञ म्हूण डॉ. एस. राधाकृष्णन् हांणी भारतांतल्या शिक्षणाचेर आपणाली मत्तां मांडिल्लीं आसात. डॉ. एस. राधाकृष्णन् हो हाडापेरान एक शिक्षक. इतले अधिकार-वाणीन शिक्षणाचेर अलोवपी एक. आपणाल्या अलोवपांत डॉक्टरांनी सदांच भारतांतले पुर्विल्ले शिक्षणपद्धतीचो आदर्श सांगला. पर्यालच्या काळाक शिक्षकाक आशिल्लो मान, समाजाक दिसतालो तो शिक्षका-विशिशो अभिमान, गुरुत्वाची भावना होच तांणी आदर्श मानलो.

फुडल्या पिळग्यांचो शिल्पीक म्हूण शिक्षकाकडेन पळोवंक

जाय आनी तांचो आदर करूंक जाय अशें तांचें म्हणणें आशिल्लें. फुडें भारत सरकारान भारतांतल्या विद्यापीठीय शिक्षणाचें स्वरूप समजून घेवन ताचेर उपाय करपाखातीर तांच्याच यजमानपणाखाला 'युनिव्हर्सिटी कमिशन' स्थापन केलें.

डॉ. एस. राधाकृष्णनांनी तत्वज्ञ म्हूण भारताची जी जी सेवा केली तिचे तांणी भांगर करून अुडयलें.

युनेस्कोच्या कामा उपरान्त ते भारतांत परतले आनी रोखडीच तांची भारताचे रशियांतले राजदूत म्हूण नेमणूक जाली. अशें सांगतात की स्टॅलीन हो रशियाचो हुकुमशहा केन्ना कोणा राजदुताक भेट दिवपी न्हय. पूण डॉ. एस. राधाकृष्णन्चें नांव आयकनाफुडें ताणें तांकां येवकार दिलो. केदी म्हत्वाची घटना ही. १९४९ ते १९५२ मेरेन तांणी ही जापसालदारकी सांबाळ्ळी. १९५२ वरसा भारताचे उपराष्ट्रपती म्हूण तांकां वेचून काडले. ह्या धा वर्सांच्या काळांत तांच्या सांस्कृतिक कार्याक केन्नाच खीळ पडली ना.

१९६० त युनेस्कोच्या अधिवेशनाक ते पॅरिसाक गेले. तांकां शांतता पारितोशीक दिवन जर्मन सरकारान तांचो भोवमान केलो. अमेरिकेंतल्या हावर्ड विद्यापीठान Doctor of Laws ही पदवी तांकां दिवन तांचो तसो भोवमान केलो

तत्वज्ञानी पंडीत हो एक यशस्वी मुत्सद्दी जावंक शकता हें डॉ. एस. राधाकृष्णनांनी दाखोवन दिल्लें आसा. राष्ट्रपती राजेन्द्र-बाबू उपरान्त १२ मे १९६२ ह्या दिसा, देशाचो राष्ट्रपती म्हूण ह्या भारतवर्षाच्या अत्युच्च पदाचेर डॉ. एस. राधाकृष्णन स्थानापन्न जाले. खऱ्या अर्थान ते देशाचे भारतरत्न जाले.

अशा ह्या नररत्नाक एप्रिल १९७५ त पिरायेच्या ८७ व्या वरसा देवाचो आपावणो आयलो.

— चूक घडटली ह्या भंयान कांयच करप ना हाचे सारकी व्हडली चूक दुसरी ना.

० ० ०

बरो बापूय : भायल्यान कडक. भितल्ल्यान मोगाळ.

बरी आवय : भायल्यान मोगाळ. भितल्ल्यान कडक.

० ० ०

'जागा' चो नोव्हेंबर म्हयन्याचो आंक 'दिवाळी खाशेला आंक' म्हूण उजवाडा येनलो. तांतूंत कथा-काणयो, निबंद कविता, एकापरस एक सुरबुशीत साहित्य आसून ते भायर सदचीं कांय सदरां आसतलीं. मोल रु. १५-

युवक अंग कोंकणी ? अंडरस्टैंडस्

— दामोदर घाणेकार

माथाळो वाचून तुमी मातशे 'शांकाद' जाल्यात आसतले न्हय ? हय. माथाळो इंग्लेजींत आसा; पूण इंग्लेज अशो बरयतान ? होच प्रस्न नागरी ना समजुपी आनी रोमी कोंकणी हीच कोंकणी अशें मानपी लोक दुसरे भाशेन विचारतात: ही कोंकानी ? कोंकानी ओही बुरोयताय ? ही मोराटी मुरे.' नागरींत कितेंय बरयतकच तें फकत मराठी नासता हें तांकां पटोवपाक 'आनी हें हिंदी कित्या-वयल्यान जावं नज ?' अशें विचारचें पडटा. मागीर तांची टचुब-लायट पेट्टा. 'हय हिंदी जावं येता. पूण कोंकानी ओही बुरोयताय मूण नाको ह्याल्लो आंव.' परतें तांकां सांगचें पडटा की नागरी कोंकणी तशीच बरयतात आनी आतां शाळेंत भुरगे शिकतात ती कोंकणी अशीच बरयतात म्हणून.

आकाशवाणीचेर 'शब्दुली' आनी 'भूंय-चांफी' म्हणून पदां लागतात. शब्दुली ही हिंदुस्तानी संगिताचेर आदारिल्ली जाल्यार भूंय-चांफी हे अस्तंती संगिताचेर आदारिल्ले मांडे आनी धुलपदां आसतात. 'तुमच्यो चिटो, आमची जाप' हे कार्यावळींत आय-कुप्यांच्या चिटो 'जशीं अस्तंती संगिताचेर आदारिल्लीं भूंय-चांफीं कोंकणी तशीच हिंदुस्तानी संगिताचेर आदारिल्लीं शब्दुलीय बी कोंकणीच, मराठी न्हय' अशी जाप आकाशवाणीक परतून परतून दिवंची पडटाली. हालीं-हालीं हो प्रस्न चडसो ना.

थोडे लोक बांयंतल्या बेव्यांभाशेन आपल्याच जगांत वावुरतात. पूण तांचीय चूक ना. आमच्या सरकारानच आमची परिस्थिती अशी बल्या. आता हेंच पळेयात. १८ जून म्हळ्यार आमच्या सगल्यांच्या मनांत एक जांन पेटोवन वता. १९४६ त लोहियान पुर्तुगेजांचे अमाववंदी आनी अलोवपावंचे आदेश मडगांवां मोडिल्ले, त्या दिसाची याद करून, हुतात्म्यांक सरकारा वतन फाटली धा वर्सां आज्ञाद मैदानावयल्या हुतात्मा स्मारकाकडेन वंदन करतात. त्या वेळार ज्या हुतात्म्यांची आनी सुटके झुजाऱ्यांची भोवमान करपाची आसता तांची वळख वाट्टात. सरकार गोंयचें, सुटके झुजाऱ्यांविशीं गोंयकारांक केल्ली वळख इंग्लेजींत कित्याक ? सरकारच्या माहिती खात्याक जर हाजी जाप विचारशात जाल्यार, 'इंग्लेज सगल्यांक समजता न्हय ? म्हणून इंग्लेजीचो वापर केला' अशी सरळ जाप मेळटा. म्हणजे सरकाराक भाशीक धारण कित्यावांगडा खातात तें खबर ना. हालीं इंग्लेजीवांगडा कोंकणीचोय वापर करतात.

गोंयचे शेतकामत खातें दर वर्सा शेतकामत्याच्या फायद्याक बी कशें घालचें, सारें कशें घालचें, नवी बियां आनी नवी मारी हांची

माहिती दिवन एक 'पांप्लेट' काडटा. पूण हें पांप्लेट कोंकणींत वा मराठींत आसचें सोडून इंग्लेजींत आसता. आतां हें इंग्लेजींतलें पत्रक कोणाक समजता हे फकत शेतकामत खातें आनी ताजो मंत्रीच जाणांत. तेच भाशेन दनपारां एका वराच्यो खबरो सोंपतकच पणजी आकाशवाणी वयल्यान इंग्लेजींत हवामान (द वेंदर) सांगतात तें कोणापासत सांगतात हाजी कांय कल्पना येना.

हांव बरेच खेपे तियात्रां पळेतां. पांच-सशें लोकांमदीं हांव सोडून आनीक एक-दोन हिंदू आसतात, ती गजाल वेगळी. आर्थीक स्थितोन गिरेस्त आशिल्ले क्रिस्तांव लोक घराकडेन पुर्तुगेज वा इंग्लेज अल्यतात, पूण 'कोंकानी' तियात्र पळोवंक येतात थंय बी तीच गजाल. एक अंक सोंपतकच एक 'हाय सोसायटी' बायल दुसरेक म्हण्टा, 'ऊ प्रिमैर आक्त फोय बुनीत. नांव ये ?' (पयलो अंक सोबीत जालो न्हय) दुसरी जाप दिता, 'सी, सी. ऊ आकतोर इश्ता ऑत्तिम्.' (हय, हय. नट एकदम बरें काम करता.) हीच गत दर वर्सा जावपी 'मांडो फॅस्टीवला' ची.

इंग्लेज आनी पुर्तुगेज अल्यली म्हणून कांयच बिगडना. पूण ह्यो भासो आमकां खंय नडटात तें पळेयात. कांय वर्सा फाटीं जनगणना (सेन्सस) जावपाची आसली. तेन्ना आमच्या शेजरा रावतल्या एका भुरग्याक हांवें विचारलें, 'तुजे आवय-बापूय कामाक वतात तेन्ना जर जनगणनाधिकारी येत, जाल्यार तूं तांकां आवयभास कितें म्हण सांगतलो ?' विचार करिनासतना ताणें सांगलें, 'पुर्तुगेज' हांवें 'पुर्तुगेज ?' असो प्रस्न करतकच ताणें, 'नो, नो, सॉरी, सॉरी, इंग्लीश' अशी दुसरी जाप दिली. म्हऱ्यांतच बशिल्ले ताजे आवयन ताका विचारलें, 'इंग्लेज ई पुर्तुगेज सांव सॉ पूर फालार नांव ये ? तूअ लिग्व मार्तर्न कोकानी. नांव ?' (इंग्लेज आनी पुर्तुगेज फकत अलोवपा पुरत्योच न्हय ? तुजी आवयभास कोंकणी. न्हय ?) जशें कितें ह्यो भासो अलोवपाच्यो आनी कोंकणी बरोवपाची. पूण अलोवंकच येना जाल्यार बरयतलो कितें ? काय 'लिग्व मार्तर्न' म्हणटात ती शीतपेटयेंत दवरपाची ? आवयन विचारतकच त्या भुरग्याचे तकलेंत टचुबलायट पेटली. पूण ताजी आवयभास कोंकणी हें लेगीत ताका पुर्तुगेजींतल्यान पटोवचें पडलें, कारण तो पुर्तुगेज दूद पियेला. चूक त्या भुरग्याची कशी जावं येता ? तो तरी भुरगो. आमच्या जाणट्यांनी आपली भास इंग्लेज म्हण लावन दिवंक ना ?

खंयच्याय सरकारी खात्यांत वचात. दारांतच कोणय तरी बायल तुमचें स्वागत (सॉरी, वॅलकम) करपाक बशिल्ली वा दूर-ध्वनीचेर (सॉरी, टेलीफोनाचेर) अल्यतना तुमकां दिसतली. तुमी

र मुखेलमंत्र्यांच्या सत्तरी, दिवचल, पेडणें वा मरकय (सांरी. तारी. बिशोलीम, पेरनेम वा मारकायी) ह्या मतदारसंघांतल्यान आयिल्ले आमले तरी ती तुमकां विचारतली, 'यस प्लीझ हूम डू वॉट टू सी ?' वा 'वीच मिनिस्टर यू वॉट टू मीट ?' हांव तासा कितल्याश्याच सरकारी खात्यांनी भोंवलां आनी अश्या कितल्याच 'यस मॅन, नो मॅन' इंग्लेज उलोवन गेवकार दितल्याक लयां कोंकणीतल्यान अलावंक लायल्यात. आनी सचिवाल्याच्या वकार कक्षांत बशिल्ले बायलेक एका अडाण्याक इंग्लेजींत विचारता म्हणून आवाज चडोवन थंड बसयल्याय बी. हें हावें एकटयान आनी एके खेपे करून जायना, जाल्यार दीसपट्टें कोणें ना कोणें हे इंग्लेजीचो सामकी फाट घेवंक जाय, ना जाल्यार हें भूत आमचे रोमटेर केन्नाय तरी बसले बगर रावचें ना.

आदल्या भुरग्याचे गजाली भशेनूच आनीक एक गजाल. ग्रामचो एक आदलो मंत्री वेचणुकेचे मोहिमेचेर गेल्लो आसतना ताणें एका घरांत एका भुरग्याक विचारलें, 'तुजी आवयभास कितें ?' तो भुरगो आपले आवयक पळोवंक लागलो. तिणें सांगलें, 'ही ईझ आस्कींग वॉट युवर मदरटंग ईझ.' तेन्ना त्या भुरग्यान जाप दिली, 'कोंकणी.' नशीव त्या मंत्र्याचें, ताणें इंग्लेज म्हळें ना.

एक दीस हावें एक मजा पळेली. वयलेवयर पळेल्यार मजाच ती. पूण गंभीरतायेन विचार करीत जाल्यार मजा कशी दिसना. एक क्रियाद दोन सात-आठ वर्सांच्या भुरग्यांक घेवन वतालें. तें तांकां एक कोंकणी कांतार शिकयताले : 'धोल मुज्या बाय, पीपी आट्टोलो पाय.' पूण शिकोवपाची भास इंग्लेज. 'सींग बेबी सींग. नॉट लायक दॅट आं. डॉट गो दॅर. कम धीस सायड. कार वील कम ऑन यू.' (बाय पद म्हण. तशें न्हय आं. थंय वचूं नाका. हे वटेन यो. तुजेर गाडी बी येत. आमची क्रियादा लेगीत इंग्लेज आनी पुर्तुगेज अल्यतात आनी त्या भासांचो खून करतात.

आमच्या क्रिस्तांव भावःच्या कोंकणीविशिच्या मोगाक ओतो येता तो 'आपिनीयन पॉल' आनी वेचणुकांच्या (येलैसांवा) वेळार एका तेंपार यु. गो.-म. गो. आसतना जाल्यार तो सामकोच वयर आयिल्लो, आनी ओपिनीयन गोलावेळार तेंगशेर पाविल्लो. पूण आतां सगलेंच जालां इंग्लेज !

कोंकणी परिशदांक आनी लेखक संमेलनांक येवपी आमचे क्रिस्तांव भाव जेन्ना इंग्लेज उलयतात तेन्ना मात हे इंग्लेजीची भूतबादा सामकी तेंगती गांडा. एका वेळार पुर्तुगेज उलयल्यार परवडली. पूण जेन्ना एक गोंयकार इंग्लेज उलयता तेन्ना एक घांटी मनीस कोंकणी उलयल्ले भाशेन दिसता.

इंग्लंडाचें हवामान केन्ना आनी कशें बदलत तें सांगूं नज. चकचकीत वत पडिल्लें आसतनाच एका मिनिटांत झेल पडटा. म्हण-सर पावसाचीय दाट शक्यताय आसता. दूरदर्शनाचेर (टी. वी.) हवामान दोन-दोन वरांनी कळीत करतात. हेच खातीर थंयचे लोक 'बरे आसा तो मेरेन बरें' म्हणून 'गूड मॉर्निंग, गूड आफ्टनून, गूड इविनींग आनी गूड नायट' अशें म्हणून एकामेकांक 'विश' करतात. पूण हांगा आमी वत, पावस, थंडा केन्ना आनी कितली

पडटली तें आदींच खूबशा प्रमाणांत समजूक शकतात, आनी म्हणून आमकां एकामेकांक चडांतचड 'देव बरो दीस दिवं वा रात दिवं' अशें म्हणपामुखार कांयच म्हणचें लागना. हालीं-हालीं 'शॉर्ट फॉर्म्स' चड जाल्ल्यान फकत 'मॉर्निंग, आफ्टरनून, इविनींग आनी नायट' इतलेंच आमचे लोक म्हणटात आनी ज्या कारणाखातीर इंग्लेजांनी अशें म्हणपाची प्रथा दवरिल्ली तिजें मुखेल 'गूड' हे अुद्दिष्टूच ना करून अुडयतात.

आनी इतलेंय सांगून जातकच हें रामायण कित्याक बरयलें वा बरोवचें पडलें तें सांगतां. एक दीस म्हजी भयण सुण्याक पासयेक-साकून घेवन येवन घरांत सरपाचे तयारेंत आसतनाच सुणें जमीन अुस्तूंक लागलें. तेन्ना तिणें म्हळें, 'पुरो आतां. इतली पासय मारुन पुरो जालें ना ? आतां चल भितर' अशें म्हणपाक आनी ताजी शेजान आपल्या सुण्याक पासयेक भायर काडपाक एकूच गांठ पडली. तिणें तीं उतरा आयकना फुडें विचारलें, 'युअर डॉग अंडरस्टँडस् कोंकणी ?' म्हणजे जशें कितें त्या पॉमैरानीयन सुण्याक फकत जर्मन वा फ्रांसज भास समजुपाची ! म्हजे भयणीन तिका फाव अशीच जाप दिली, 'सुण्याक जी भास धनी शिकयता तीच सुणें शिकता. सुण्यांक तागेली भास आसता तर ?' तेन्ना ती बायल मोन्यांनी चलूक लागली. फाटीं, पुलिसेच्या सुण्याक कशें शिकयतात आनी मागीर ते आंदीं कशे पाळटात तें आज्ञाद मैदानार पळोवंक मेळिल्लें. 'बैठो, उठो, सलाम' म्हणटकच तांणी केल्ले हावभाव पळोवपा सारके आशिल्ले. आतां सांगात, जर्मनी आनी फ्रांसाचे शिमेर आशिल्ल्या आलमास गांवांतल्या आलसेशियन सुण्यांक जर्मन आनी फ्रांसेज सोडून हिंदी कशी समजता ?

एकदां हांव म्हज्या इश्टाक मुंबयचे बसीर चडोवपाक गेल्लों. ताजी बस सुटूकच हाव थंयच्यान घरा वचूंक सोदी. पूण कांय इंग्लेज उतरा म्हज्या कानार पडलीं आनी आवाज वळखिचो दिसलो. हय. ताच तो फामाद कोंकणी कांतारां म्हणपी आपले बायलेकडेन अुलयतालो. हांव मुद्दाम लागीं गेलों आनी तांकां दिश्टी पडिल्ले भाशेन केले. हाव लागीं पावतकच तीं अुलोवपाचीं थांबलीं. हावें म्हळें, 'तुमी मकेअमके न्हय ?' ताणें म्हळें 'हय'. तूं आपणाक कसो वळखलो काय विचारलें. हावें म्हळें, 'आवाजावयल्यान. तुमचो फोटोय बी हावें पळेल्लो.' हावें मुद्दाम म्हळें, 'तुमचीं सगळीं कांतारां म्हाका बरीं लागतात. पूण सगल्यांत आवडलें तें म्हळ्यार 'कोंकणीक कुझनान दोवोच्ची न्हय, तोवका शॅलान हॅडून मॅन दिवंक जॅय.' येदो व्हड कांतोरिस्त लजेन थंड जालो. ताका हावें ताजेकडेन वळख कित्याक काडिल्ली ती कळ्ळी जावंचे. हावें 'बरें' म्हळें आनी थंयच्यान कूस मारली.

आनं क एक ल्हानशी गजाल सांगून हें 'डॉगपुराण' सोंपयतां. एका फ्रांसेज जोडप्यान एक भारतीय भुरगें पोसकें घेतलें. मागीर ती दोगांय हिंदी शिकूंक लागलीं. एकटयान जेन्ना तांकां हिंदी शिकपाचें कारण विचारलें तेन्ना तांणी सांगलें, 'आमी एक भारतीय भुरगें पोसकें घेतलां आनी तें व्हड जातकच कितें अलयता तें समजपाक आमी हिंदी शिकतां.'

अधोगती

- बाय विनया नाडकर्णी

सत्येचें राजकारण करून समाजीक प्रस्न केन्ना सुटूंक आयल्यात ? आयज बायलांचेर व्यभिचार चल्ल्यात ताची जापसालदारकी कोणाच्या माथ्यार थापपाची ? बायलांचे प्रस्न खऱ्यांनीच सोडोवपाचे आसात जाल्यार त्या कामाक बायकमनशेकच, तिचे कुडींत आशिल्ल्या गुणां-अवगुणां-सयत मुखार सरचें पडटलें. बायलांचे प्रस्न सोडोवपाक बायलांकजीन पॅट घालपाची गरज ना. तांका दादले जावपाची गरज ना. तशान प्रस्न सुटपाचे तर नाच, उरफाटें अदीक बळावतले. बायलांनी बायलच रावन आपल्या प्रस्नांकडेन उकत्या दोळ्यांनी पळोवंक जाय आनी त्या प्रस्नांचे सुटके-खातीर आपलें तीज उपकारावंक जाय. पुरुशी नदर आपणावन आनी पुरुशी कूटनीत उपकारावन एकाद्री बायल-मनीस केदेंय व्हाडलें राज्य चलयत. पूण बायलांचे मुळावे प्रस्न कशाच सोडोवंक गावांचना, हाची गवाय आमकां इतिहासच दीत आयला.

आ

गस्ट १९८९ चे आठ तारखेर गोंय राज्याचे विधान-मंडळाच्या वाठारांतले एके वातानुकूल आनी आवाज-आडावपी आलिशान कुडींत निकतीच तरणेपणांत पावली मारुंक लागिल्ले आनी विधानमंडळाचे नोकरेर १ आयगटाच्यान मुरवात केल्ले एके चलयेचेर थंयचे अती म्हनीय व्यक्तीन आगळीक करपाचो प्रयत्न केलो ही खबर आतां खंयच धांपून उरिल्ली ना. गोंयच्या आनी गोंयाभायल्या भावतेक सगल्या नेमाळ्यांनी तिची पोंच घेवन जाता ते भशेन तिखट-मीठ-आमसोल-मसालो लावन घणघणीत उजवाडांत तिका लोकांमुखार दवरिल्ली आसा, रुचीन तोंडाक लावपाक.

हे घडणुके उपरान्त • एका परस एक गदळ निर्माण करपी ल्हानव्हड पोट-घडणुको जायत रावल्यो आनी तशें तशें त्या बोवाळान येदे रुद्र रूप धारण केलें की अखेरेक सप्टेंबराचे १६ वेर ते अती म्हनीय व्यक्तीचे घडे भरले आनी तिणें नाखुशीन आपणाल्या पदाचो राजिनामो दिवन एकदांची ती फाटीं सरली. म्हळ्यार ह्या विनयभंग

जावं वस्त्रहरण करपाच्या प्रयत्नाचेर उठिल्ले रान थण्ड जावपाक कांयच न्हय म्हळ्यार ३९ दीस लागले. तों मेरेन एकय दीस असो गेलो ना की त्या दिसा नेमाळ्यांनी ह्या विशयाचेर एखाद्री खबर जावं संपादकीय उजवाडा आयली ना, जळींमळीं ताचो उवेख करून गोंयकारांमदीं भासाभास जालिना, थोमणे, कुतां काडून रासवळ सुवातिंनी भितल्ले भितर मुरगुटून उलोवपां जालिनात. ह्या काळांत गोंयभर खंयचो म्हत्वाचो विशय शाळेंतल्या भुरग्यांपासून घरा खांकत बशिल्ल्या जाणट्यामेरेन आशिल्लो जाल्यार तो एक ह्या आगळीक प्रकरणाचो. पावसांत रेवट उसळून कदंब बसिंच्या भायल्या आंगार त्रिखलाचे थर सांचताले ताचेर ह्या प्रकरणांतल्या मुखेल पात्राचें नांव आनी ताचीं कर्तुपां अस्खलीत घरावे रांगडी भाशेंत बोटांनी चितारिल्ल्यान पोजडेपणान कहर केल्लो, कळस गांठिल्लो. कदंबा बसींत बसला थंय कोणूय ना कोण हें ना तें कारण सोडून काडून विशयाक तोंड फोडटालो.

‘ आरे कंडक्टर, सवाय आठ जावन गेलीं मरे. ड्रायवर खंय रे ? गाडी सोडिना ? ’

‘ आमचे घडयाळींत अजून वरां जावंक ना. ’

‘ म्हळ्यार हांगाय तुमची घडयाळ फाटींच. धुंवक घालात रे ती धोबी घांठार. पूण आतां तुमच्या मिनिस्टरांक तरी वेळ आसा खंय ? ते लागल्यात चेडवां फाटल्यान. ’

○ ○ ○

कोणें एका जेश्ट काँग्रेसमनान खासगेंत चारववगांमुखार खंय म्हळें, ‘ सचिवाल्याचेर रेड लायट लागली. ’

खरीच गजाल ती. रेड लायट म्हणपाफाटल्यान त्या जेश्टाक आगोस्तु म्हयन्याची याद जावन भितल्ले भितर उत्फुरके येताले जायत ! पूण मनीसपणाचेर आघात करपी जित्याजिव्या संकश्टाचीच ती शिटकावणी ‘ रेट लायटीच्या ’ रुपान प्रगट जाल्ली हें त्या जेश्टाक कोण सांगूंक वतलो ?

विधानमंडळ म्हळ्यार लोकप्रतिनिधिंचे घर. लोकांचे प्रतिनिधी म्हूण वेंचून येतात तांचें म्हत्वाचें काम आनता लोकांचें कल्याण करपाचें. तांच्या बऱ्याखातीर जाय ते नवे कायदे घडोवपाचें. अशा ह्या पवित्र विधिमंडळाचे वास्तूंत दिसाधवळ्या, सगली लजशीम गुठलावन दवरून कसलीच भीडमुर्वत धरि नासताना, कायद्याचो संहार करून, भौसाच्या दुडवां नाड्यार आपणाल्यो वासना भागोवपाचो हो राखेसी छंद पळोवन सत्याधिकांची लालसा खंयच्या थराक पाविल्ली आसा, केदें खुनयाळें रूप तिणें धारण केल्लें आसा हाचो बेस बरो अदमास येवंक लागता.

आगस्टाचे एक तारखेर एल.डी.सी. चे नोकरेर आशिल्ले हे १९ वरसां पिरायेचे चलयेक शेनवारा ५ तारखेर आफिसांत येवन आपणाक मेळचें असो तिच्या बाँसाचो निरोप तिका ताच्या पी.ए. कडल्यान मेळटा. दिल्लीच्यान खास आयिल्लो संदेश. सरकारी खर्चान. आनी तोय शेनवारा सचिवाल्यांत येवन मेळपाक, ज्या दिसा सचिवाल्याक सुटी आसता.

ह्या चमत्कारीक निरोपाक लागून ती चली थोडी भोव साडूर जाता जावंक जाय. ती त्या सुटीच्या दिसा थंय कशीच वचना.

सोमार येता आनी विधानसभेच्या पयल्याच दिवाच्या कामाच्या बांवाळान येता तसो तो वता.

मंगळार उदेता. मंगळारा विधानसभेचें काम साडेतीन वरांचेर सोंपता. आनी दिसत साडेसां वरांचे अर्गळ घटकेक बाँसाचो तिका आफोवणो येता. ती तागेल्या चेंबरांत वता आनी....

महामारत सिरियलांतली द्रौपदी वस्त्रहरणाची घटना ह्याच दिसांनी टी. व्ही. चेर पळयल्ली म्हणपाची जण एकाक घट्ट याद आसता. आनी म्हणम्हणसर हय न्हय तेच तरेची ही खरीखुरी घटना कानार येनाफुडें जणएकलो सुरवेक गोंदळटा, उपरान्त सावचीत जाता आनी अखेरेक किवाटून गुन्यांवकाराक बुद्द शिकोवपाचें मनार घेवन दिसता ते वाटेन, नेटान मुखार सरपाचो यत्न करता. परिणामी ते अती म्हनीय व्यक्तीक लोकांचे मागणेप्रमाण पदाचो राजिनामो दिलेबगर दुसरो उपायच उरता. ३९ दीस मेरेन लोकक्षोभाची पर्वा करिनासतना, सत्येक दसून रावपी ही व्यक्ती कितली निलादरी, दशाकाडी आनी खूनमारी आसतली तें दिसून आयिल्लें आसा. रगत-लुंचपी जळवो आनी सत्येक संवकल्ले हे तरेचे लोकप्रतिनिधी हांतूंत तशे पळोवंक गेल्यार कांयच फरक दिसना.

ही अती म्हनीय व्यक्ती कोण आनी विधानसभा मंडळाच्या कार्यालयांत कनीष्ठ लिपिकाचे नोकरेक लागिल्ली ती चली कोण हें ९ आगस्टाक सचिवालयांतल्या सगळ्यांकच कळिल्लें आनी असलें नांव-रूप करपी तीच एक व्यक्ती आसतली हें फाटल्या अणभवांवयल्यान, जण एकलो सहजतायेन सांगीत मुटिल्ला. ११ आनी १२ आगस्टाक विधानसभेंत हे आगळिल्लेचो विशय विरोधी पंगडान हाडलो पूण ती अतीम्हनीय व्यक्ती आनी ती चली हांचीं नांवां मात कोणेंच, मुखेल-संन्यान जावं विरोधी पंगडाच्या नेत्यान थंय सांगलीनात. ज्या कोणें आमारांनी जावं आमदारांनी विधानसभा घरांत तीं नांवां भायर फुटचीं म्हूण गळ घाली तांतूंत गोंय संघराज्यांतल्या बायलांचे खाशेले प्रस्न सांडोवपाखातीर बायलांच्यो प्रतिनिधी म्हूण सरकारान नेमिल्ल्यो तिगोजाणी- तांतली एक आमदारीण आशिल्ली- बाय संगिता परब. तिणें म्हळें खंय, ती व्यक्ती कोण तें कळना जाल्यार सचिवालयांतल्या खंयच्याय चेंबरांत भितर सरपाक तिका हे फुडें भंय दिसतलो. ती कितें जें थंय उलयली ताचो अर्थ तिकाच सारको बरो कळिल्लो जाल्यार बरें जातलें आशिल्लें. आपणालो भंय उक्तायतना सचिवालयांत कामाक आशिल्ल्या बायलांचो हुसको करपाचो विचार, बायलांची प्रतिनिधी आसून तिच्या मनांत कसो आफुडलो ना हाचेंच कवतूक करीन दिसता. इतल्या फुकफुक्या काळजाचे, आनी विचारांचें कळिदीपण आशिल्ले बायलेक गोंयच्या बायलां-समाजाचें मुखेलपण दिवन राणो सरकारान कितें अचित्काय सादल्या हाचो एक फावट परतो विचार जावंक जाय.

पळेल्ले वरसून संवसारभर चलत आशिल्ले स्त्री-मुक्तिचे चळवळिचो तिका कसलोच वृत्तांत वाचून वा आयकून खबर आसाशें

दिसलें ना. महाराष्ट्राचे दक्षीण शिमेक तेंकून आशिल्ल्या पेडणे म्हालांतले हे महिलेक तिच्याच शेजरा १०-१५ किलोमीटरांच्या अंतरार कोंकणांतल्या शिरोड्या लागसार जल्म घेतिल्ल्या जयवंत दळवी ह्या मराठी नाटककाराचें नांव तरी खबर आसा की ना, दुबाव आसा. आनी तांणी बरयल्लें 'पुर्व' हें नाटक तरी तिणें वाचलां जावं पळयलां जाल्यार ताचें खरेपण कोण करतलो? तशें नाशिल्लें जाल्यार विधानसभा घरांत 'अखेचें संवंग' घेव! येवपाक तिका लज दिसतली आशिल्ली. आयची बायलमनीम खंय वचूंक सोदता, ती खंय मेरेन पावल्या हाचो तपशील ती बरेभशेन जाणा म्हणपाचें तिणें केल्ल्या विवातावरसून दिसलें ना. तिच्या जाग्यार बायलांच्या प्रस्नांचेर विचार केल्ली आनी जापसालदारकेन त्या प्रस्नांकडेन पळोवपी दुसरी कोणूय प्रतिनिधी थंय आशिल्ली जाल्यार सचिवालयाच्या परिसरांत आपणालें दादलेपणाचें भांडवल वाच्यार उडोवन वसू सोडिल्ले पोळ आसात जाल्यार तांकां 'कापाज' करून सासणाची बुद्द शिकोवपाखातीर आनी आपणाली राखण करपाखातीर एक 'सुरागार' म्हळ्यार 'सुरयांचें आगार' निर्माण करपा संबंदान एक खाशेली सुचोवणी करपाचें तारतम्य तिच्यांत दिसतलें आशिल्लें. पूण जे मुळांतच ना तें बयर दिसतलेंच कशें?

आगस्टाचे १७ तारखेर ते चलयेंचें नांव सुनिता हळदणकर म्हणपाचें छापून आयलें. आनी त्याच दिसा ती अती म्हनीय व्यक्ती म्हळ्यार गोंय विधानसभेचे सभापती अॅड. दयानंद नावेंकार हेंय नांव फुडल्याच पानार दाटदाट काळ्या अक्षरांनी जाहीर जालें.

बाय सुलोचना काटकार हो आसात आमच्यो दुसऱ्यो प्रतिनिधी. त्यो आमदारीण आसात हें कितले जाग जागात तें सांगप कठीण. पूण लोक तांकां बेस बरें वळखतात तें त्यो प्रदेश काँग्रेसच्यो अध्यक्षा आसात म्हूण. ह्या आगळीक प्रकरणांत पंगडाची अध्यक्षा ह्या नात्यान जाल्यार तांणी कहरच करून उडयलो. आपूण खासा एक बायलमनीन, पोक्तपगान यवजूक शकता इतले पिरायेची, ते भायर गोंयच्या महिलांचे वतीन अधिकारान उलोवपी, अशें आमूनय ज्या विशयाचेर पोंब धरून उलोवपाचें थंय सत्येच्या राजकारणा-फाटल्यान गरज नासतना लागली आनी आपणालें हांशें करून घेतलें. एका प्रतापाच्या रागान दुसऱ्या म्हा-प्रतापी असामीचो पाखो घेवपाच्या नाशान बोवाळमटीण जाली आनी त्या सुनिताक वावड्याक मदलेमदीं 'कॉल गर्ल' म्हणून नसत्या फंदांत पडली. सुनिताक 'कॉल गर्ल' म्हणपाइतली इंग्रजीतली उतरां-संपत आपणालागीं ना अशें खंय तरी एकेकडेन तिणें म्हणिल्लें आसलें तरी खंयच्या तरी एका देशपांड्यान तिका फोनार 'तुजे धुवेक अशें घडिल्लें जाल्यार तूं वोणी रावतली आसली न्हय? अशें विचारनाफुडें संतापान तिणें जाप दिली ती ही: 'हांव ताका जितें मारून उडयतलें आसलें. पूण हें सुनिता म्हळ्यार एक 'कॉल गर्ल'; ताचेखातीर हांव वेळ वगडावंक सोदिना.' आतां 'कॉल-गर्ल' ह्या इंग्रजी जोड-उतराक तिणें मराठीतलें, हिन्दीतलें जावं कोंकणीतलें खंयचें उतर वापरिल्लें तें कळपाचो एकच मार्ग म्हळ्यार त्या फोनावयल्या

देशपांड्याचे सोदीक वचप. तो योग केन्ना जुळून येता पळोवंया.

सत्याधारी राजकी पंगडाचें यजमानपण सोंवपी, जाबसालदार अशे हे बायलमनशेन बायल- जातिच्या उद्दाराखातीर कितें तरी दोळ्यांत भर सारकें कार्य करचें सोडून सुवातीं राजकारणाच्या कोंयडाळ्यांत आगगाकच घुस्पावन घेवन खासा आपल्यान व्यक्ति- मत्वाचो जो हो असो अवमान करून घेतलो, तो पळेनाफुडें हिका बायलांची प्रतिनिधी म्हूण विधानसभेंत कदेल तागोवपाचो अधिकार येताच कसो, असे प्रस्न निर्माण जाता.

तेच भशेन, एके १९ वर्सांचे कंवळे चलयेक कॉल गर्ल म्हूण हिणसायतना आवयचें काळीज तिणें खंयच्या पेडार दवरिल्लें तें सांगत व्हय ती? मानसशास्त्र नांवाचें एक जित्या मनशांचें शास्त्र आसा हाचें विस्मरण तिका जालेंच कशें तें समजना. खरें म्हळ्यार तशी एखाद्री १९ वर्सांची तरनाटी भावनेच्या भारांत खरीच फटवल्यान चुकिचे वाटेर सरकल्ली जाल्यार लेगीत तिका बऱ्या वळगार हाडपा खातीर प्रयत्न करपी जायत्यो व्यक्ती आनी संस्था ह्या आमच्या समाजांत आसात, हाचें लेगीत हे बायलेक भान कशें उरलें ना तेंच समजना. सत्येचें घुंवळेंत मनीस मनीसपण वगडावन वसता अशें म्हणटात तें खरें म्हणचें पडलें तर ! सत्येचें राजकारण करून समाजीक प्रस्न केन्ना सुटूंक आयल्यात? आयज बायलांचेर व्यक्तिचार चलयत ताची जापसालदारकी कोणाच्या माथ्यार थापतली? बायलांचे प्रस्न खऱ्यानीच सोडोवपाचे आसत जाल्यार त्या कामाक बायलमनशेकच, तिचे कुडींत आशिल्ल्या गुणां-अवगुणां- सयत मुखार सरचें पडटलें. जीन-पँट घालून बायलमनशेन दादले- पणाचो आव हाडपाचो यत्न करप म्हळ्यार तिका पिशांतच काडची पडटली. बायलांचे प्रस्न सोडोवपाक बायलांक दादले जावपाची कांयच गरज ना. तशान प्रस्न सुटपाचे तर नाच, उफाट्टे अदीक वळावतले. बायलांनी बायल व रावन आपल्या प्रस्नांकडेन उक्त्या दोळ्यांनी पळोवंक जाय आनी त्या प्रस्नांचे सुटकेखातीर आपलें नीज उपकाराचेंक जाय. पुरुशी नदर आपणावन आनी पुरुशी कूटनीत उपकारावन एखाद्री बायलमनीस केंद्रें व्हडलें राज्य चलयत पूण बायलांचे मुळावे प्रस्न कशीच सोडोवंक पावचिना, हाची गवाय आमकां इतिहासच दीत आयला. आर्विल्ल्या काळांतलीच देख दितलो जाल्यार इंदिरा गांधीची दिवं येत. तिणें भारताचो राज्य- कारभार भोवच खंडीरपणान आनी धाडसान चलयलो. पूण परंपरेच्या कोणांत बुचबुचपी किड्यांवरी जीण मारपी ह्या देशांतल्या कोटी कोटी बायलांक मुक्त करपाच्या कार्यांत ती थिटी पडली. बायलांच्या खंयच्याच प्रस्नांकडेन तिणें ध्यान दिलें ना. खासा बायल आसून दादल्यांवरी तिणें राज्य चलयलें तांचाच हो परिणाम म्हणचो पडटलो. खंयचोच एक सादो लेगीत बायलांचो प्रस्न सोडोवपाचें तिच्या मनांत केन्ना आयलें ना. पूण ह्याच बायलांची वेवणुकां वेळार मत्तां मेळोवपाखातीर, तांच्या दास्याचें निशाणी आनी गुलामपणाच्या पासांत गळे अंडुपी जें मंगळसूत्र, त्या अमंगळ वस्तू- खातीर सरकारी दरेन भांगर दिवपाचें परंपरेचें, पिशावळींत भावार्थान पिमाविल्ल्या बायलांक आमीश दाखयलें. जंय येथा व्हडा

देशाच्यो पंतप्रधान बायलजाति खातीर कांयच करूंक पावल्योना थंय तांच्याच पंगडांत प्रदेश काँग्रेसच्यो अध्यक्षा म्हूण वावुरपी सुलोचनाबाय कितेंय करतल्यो हाची आशा धरप म्हळ्यार लेगीत एक व्हड पिशेपण म्हणचें पडटलें.

बायलांवतीन जेमिल्ली एक तिसरी आमशरीग आसा इतलीच गजाल ध्यानांत आशिल्ली. पूण नांव-गांव जागाजावन घेवपाची म्हाकाच न्हय, कोणाकच केन्ना गरज पडली अशें म्हाका दिसना. तिचें नांव खंय बाय किशीस फारिया, हिन्दूच्यो दोन प्रतिनिधी विधानसभेंत आयल्यो जाल्यार तिसरी कॅथलोक नाका? हाडली धरून आपल्या विस्वासांतली, सांगता तें हूं नी चूं करिनासतना आय- कुमी आनी बसयली विधानसभेंत. थंयच ती दिसूयभर उलयतल्याचीं तोंडा पळेत आसता जावंक जाय. तिणे केन्ना तोंड उकतें केल्लें जाल्यार तें मात कोणाकच खबर ना. थोडेच दीस उरल्यात तिचे विधानसभेंतले. तिचे वावडेचे वाटेक वचप ना हेंच बरें.

हे आगळिके नाटकाचो आंक चलता आसतनाच मदींच एक देखाव अदीकचाराचो पळोवंक मेळटा. गोंयच्या कांगी महिलांच्यो सभा फुलोवपाखातीर आदीं थारिल्लेप्रमाण श्रीमती जयंती पटनायक ही राष्ट्रीय महिला थेट दिल्ली काय भुवनेश्वर सावन गोंयांत पावता. आनी ह्या प्रदेशांतल्या महिलांच्या सभांनी तिचीं उलोवपां सुरू जातात. पूण गोंयच्या तापिल्ल्या वातावरणांत जळजळीत जाल्ल्यो कांय महिला आगळिकेविशीं प्रस्नांचो भडिमार करतात तेन्ना खरा पेंच निर्माण जाता. दिल्ली सावन धाडिल्ली महिला सुनिता हळदणकरासारके एके किरकोळ चलयेचो प्रस्न सोडोवंक शकना म्हळ्यार कशें जायत? तितले भितर रोखड्या रोखडो सुनिताचो जवानी घेवपाचो एक स्टंट आळतिन्योवयल्या सक्क्युट हावसांत घडोवन हाडटात आनी दुसऱ्याच दिना आगळीक बहादूर सभापतीक, कमलीच मुर्वत धरिनासता 'हे फुडें आनीक कितल्योय आगळिको केल्यो तरीय हेर गजाली सोडच, तुजे ल्हंवेंक लेगीत हात लावपाचें कोणाक काळीज जावपाचें ना' अशा आशयाची सर्टिफिकेट दिवन एकदांचो ही राष्ट्रीय महिला 'घूम जाव' जाता.

राजकारणांत पडिल्ल्या ह्या बायलांचो आगळिके प्रस्नांविशींचो अणभव घेवन जालो. आतां ह्या आगळीक प्रकरणांत जीं प्रत्यक्ष जांव अप्रत्यक्ष घुस्पलीं दिसतात तांचो गंभीरतायेन विचार केले बगर सुटकाच ना. ह्या बायलांमदीं सगळ्यांत पयले नांव घेवपाचें ते बाय सुनिता हळदणकर हाचें.

सुनिता हें हेर जायत्या जाणांभशेनच त्या लिंग-पिमाटाचें मावज जावपाचेंच. पूण एक तर तें तितलो समज येवंक नाशिल्ल्यान त्या प्रसंगार थरथरलें जावंक जाय. आनी त्याच भारांत तागेल्या कसल्याच आमिशाक बळी पड नासताना, बाँसाचें बायटपण घेवन, तागेल्या चेंबरांतल्यान एक फावट भायर सरपाचें ताणें थारायल्ल्यान, तितल्यांत तें सुटलें म्हणपाक जाय. नाजाल्यार त्या एकवीस चोथो जाल्ल्या सुक्या बड्यांचे पंगतीक बाविसाव्या नंबरार बसपाची ताचीय

पाळी आयलेबगर रावची नामली. कुटुंबाचे अर्थीक असहाय्यतेक लागून नौकरेखातीर आयिल्ले जण एके बायलेक, मागीर ती लग्नाची बायल आसूं ताजाप्यार आंकवार चली आसूं, तिका भश्टावपाचें महत्कार्य हो स्त्रीभक्षक तक्षक आपज इतली वरसां, कमलोव खंड पडिनामंतना करीत आयिल्लो. त्या नरपशूक पयलेव फावट आडावपाचें काम सुनितान केल्लें आसा. इतलें हे धारिष्टपण दाखावप कितें सोपी गजाल नाशिल्ली. सुनितान, दशेक पारखी जावंक पाविल्ली बायलांची कीर्त आपले करणेन उजळ केल्ली आसा. जी गजाल व्हडाव्हडांक सादलिना ती ताणें आपणालो जीव पणाक लावन, जिवाक कितेंय वायट वरें जावपाची भिरांत आसुनय, करून दाखयली. म्हेळ्या उदकाच्या झोतांत उफेत व्हांवन वचपी आयच्या जायत्या बायलांक, भोवतण मोलाची अशी शिटकावणी दिवन, आयिल्ले अडचणीचेर ताणी करून स्वाभिमानान जियेवप बायलांक कर्णें शक्य आसा तें ताणें दाखोवन दिल्लें आसा. हे संबंदान उलयतना कोणेंतरी हे घडणुकेचें रूपकात्मक वर्णन केल्लें आयकूं येता, तें अशें : 'ताणें आजवेर जायती काळुंदरां, मुडुशो, घोळी खावन पचयल्यो; पूण हो बुरांटो मात दिस्त तांतेवरी ताज्या गळ्याक लागलो.' बायलांकडेन पळोवपाची ही नदरच इतली क्लिप्त हाडपी आसा की वचत थंय आगळिकेच भरिल्ले आसात अशें दिसूंक लागता. नावेंकार अदमास चुकिल्ल्यान घाणलो आनी अवळय जाळांत जिरखलो. जो मनीस माज आयिल्ल्यान आपणें भोगिल्ल्या बायलांचो हिशेब दवरुपांत आपणाली व्हडविकाय समजतालो आनी, तातुंतच आपली हुशारकाय मानतालो तो अचकीत एक आघात जावन कोंसळून सकल भूंय आपटता— हाचें सय सुनिताकच दिवचें पडटलें. हे फुडें फकत होच एकलो न्हय जाल्यार जांचीं पातकां अजुनय पडुयाभितर वावा फुटपाची वाट पळो पडून राविल्लीं आसात अशा जायत्या सत्याधशांक शिटकावणी दिवपाचें काम सुनितान केल्लें आसा. चोरी करताना सांपडटा तोच चोर थारता. चोरी करून सांपडना तो सदां सावत्र आसता. काँग्रेन संस्कृतायेन वाडिल्ले असले माव जायते आसात. तांच्या पातकांक वावा फुटूक ना. ती फुटली तेन्ना तांचीय गत हाचेपरस वेगळी जावची ना. सुनितान राजकी मळावेळें हें गटार उकताडचार हाडून सगळ्यांचे दोळे उक्ते केले हें कितें ताचें ल्हानपान कर्तुप न्हय.

हाचे उफाटी परिस्थिती आसा दुसरे एक बायलेची, जियें नांव घेवन तिच्या दुख्खार मीठ चोळूंक हांव सोदिना. ज्या पातकांत तिचो कमलोव वांटो ना ती फकत धर्माची वांगडी जाल्ल्यान बशिल्ले कडेन मानहानी करून घेवपाचे दशेक पावल्या. पळोवंक गेल्यार ह्या असल्या वेळार उठटा ताणें तिचें मात्वन करूंक जाय आशिल्लें. पूण तें थंयच उल्लें. परतें जाल्यार तिका कोणाचेंच वरें उतर मेळना जालां, तिचेंच कितें तरी चुकिल्लेवरी. वरे भशेन यवजिल्यार अशें दिसतलें की तिचे सारकी बायट स्थिती कोणाचीच ना. हाका उपाय कितें हाचो विचार जण एका लग्ना — बायलेन करपाचो वेळ आयिल्लो आसा. आपणालो घोव शिंदळकेची जीण सारता हें एकच कारण दिवन घोवाचें घर सासणाचें सोडपांतच

तिची आनी तिच्या मागकुल्या भुरग्यांची खऱ्या अर्थान सुटका जावंक पावतली आसली. स्वाभिमानच जोण मार्याचीं लायता. हो स्वाभिमान राखतलो जाल्यार प्रसंग येनाफुडें ते बायलेन घोवाचे मल्येआड बंड करूंक जाय. दादलो आनी बायल लग्नान एकठांय येवन संवसाराचो मंटप बांदतात पूण जण एकाचें अस्तित्व स्वतंत्रच आसता हाची विसराय तिका तरी केन्नाच पडूंक जायना. अशा वेळार दादल्यांच्या बायट कर्तुपांआड उबें रावन लग्नाचो बांदिल्ली तोडपांतच तिचें खरें हीत आसा. हें आयकुपाक कानांक बरें लागलेंना तरी तें मल्य म्हणपाचें छपानांत दवरचें पडटलें. इतलें महाभारत जालें पूण तिच्या घुस्मटमारांची कोणेंच कूदर केली ना, तिच्या त्यागाचो हिशेब कोणेंच दवरलो ना. गरजच पडलिना दवरुपाची. ह्या धांपून उरिल्ल्या त्यागाक मूर्त स्वरूप दिवपा खातीर घटस्फोटासारके उपायच अखेरेक परिणामकारी जावंक पावतात हेंच खरें. आपुणय कर्तबगार बायल आसां, आपणाक एक स्वतंत्र व्यक्तिमत्व आसा हें समाजाक दाखोवन दिवपाखातीर तरी आमल्या स्फोटक उपायांची आज भोवतण गरज आसा.

हे घडणुकेच्या निमतान बायलांचेर जातात त्या अन्यायांक वावा फोडपाचो एक भोवतण बरी संद आपशींच चलून आयिल्ली. गोंयच्या महिला समाजान शिटूकसाणेन तिचो लाब घेतिल्लो जाल्यार संघटीत जावपाच्या मार्गांतल्यो अडचणी अवळय कुशीन काडपांत आमकां यश मेळटलें आसलें. आनी खंयच्याच राजकी पंगडाचो लेबल लायनामंतना समाजीक स्वरुपांत आमकां आमचे प्रस्न मांडपाक सोपें जातलें आसलें खंयच्याय प्रस्नाक राजकी रूप आयलें की थंय पंगडाचो विचार जावंक लागता. आनी पंगडाच्या झगड्यांत हे असले प्रस्न एकफावट घुस्पले म्हणटकच तांचें स्वरूप कितलेंय प्रमाणीक आमलें तरीय ते पंगडाचे प्रतिश्ठेचो प्रियय जातात. आनी थंयचे थंय एकतर बागळूक लागतात, नाजाल्यार फाटल्यान तरी पडत रावतात. आमचे हे असले म्हत्वाचे प्रस्न राजकी गोपांत मोडल्यार ताचो लाव आमकां तर केन्नाच मेळनाचो ना, पूण मदले मदीं राजकी पंगड तो घेवन वतले हें वरे भशेन जागा जावनय आमी घाळ उरलीं आनी हे फावटी तें तोंच घडलें. आमी संवटीन जावन मुखार सरचे पयलींच सुनिताचेर जाल्ल्या आन्याया आड पांच विरोधी पंगडांनी एकठांय येवन सत्याधारी पंगडाचेर नाळी जोखल्यो. ह्या शाब्दीक नाळ्यांनी गडगडाट खूबच केलो. सत्याधारी लोकांची कुतां काडपाचो झगटोच चलयलो. विरोधी पंगडांतय कर्तुपान सभापतीचे व्हडले भाव सावपाच्या तोळाचे लोक आसात. पूण आपणालीं कर्तुपां विसरून तेय ह्या वेळार एकासारको भडिमार करपाच्या वावराक नेटान फुडें सरिल्ले. दिसपट्टी खंय ना खंय एक सभा भरताली आनी थंय सभापतिचीं वस्त्रां धुवपाचें काम जाता तितली शक्त एकवठावन जण एकलो करीत राविल्लो. सभापतिच्या आड निदर्शनां करपांत फुडाकार घेवपी आशिल्ले भाजपचे युवा लोक आनी कोमुनिस्टांचे वतीन निदर्शनां करून साद दिवपी आशिल्लो एक बायलांचो जथो— जाणें सकाळकुडें दर दिसा सभापतिच्या ऑफिसा दिकेन कुमकीं तांबयां मोवपाचो संकल्प केल्लो— पूण

ताचो फुडें सिद्धी जाली काय ना कोणूच सांगूंक नकळ.

मात खरें रण पेटपाक सुरवात जाली तें जेन्ना दोन चलयो आनी एक स्वातंत्र्यसंगीनी हीं तीग जाणां उपासाक बसलीं तेन्ना. सभापतिच्या त्या हीग कर्तुपाआड तांणी खर निशेध उक्तायलो आनी आपणें केल्या बायलजातिच्या अपमानाचें प्रायश्चित म्हूण सभापतीन खिणाचो कळाव लायनासतना राजिनामो दिवन त्या आसनाचें पावित्र्य भंगोवचें न्हय म्हूण मागणी जाली. आनी त्या निमतान राजिनामो दी मेरेन बाय प्रशान्ती तळपणकार, बाय वासंती पांचाळी आनी ७० वर्सां पिरायेचो जाण्टो श्री पडियार हीं. पणजेच्या आझाद मैदानाचेर, हुतात्म्या यादस्तिकासरीं, मरम्हणसर उपास करपाक बसलीं. गोंयच्या बायलांची पर्यायान गोंयची कितेंय लज उरल्या जाल्यार ती राखपाखातीर तांकां हो निर्णय घेवंचो पडलो. तांच्या ह्या सत्याग्रहाक तेंको दिवंक दर दिसा सांखळेन उपासाक बसपी लोकांचो आंकडो दिसान्नी दीस वाडतच रावलो. हातूंत जायतीं बायलांय आशिल्लीं. फुडें ह्या सत्याग्रहाक जोड मेळ्ळी ती अ. गो. विद्यार्थी संघटणेन एका दिसा खातीर कॉलेजां बंद दवरून पणजेंत केल्ल्या निदर्शनाची. गांधीमार्गान उपासाक बशिल्ल्या त्या तिगांक हो लंपट सभापती कितलो नमतलो आशिल्लो सांगपाक जायना. पूण विद्यार्थी संघटना ह्या प्रकरणांत भितर सरिल्ल्यान भितल्ल्यान तो कम्बवेलो जावंक जाय. तोच न्हय जाल्यार सगळी काँग्रेस भियेली. ताचो परिणाम असो जालो की दिल्ली दरबारांत वचून गोंयच्या सभापतीकडल्यान राजिनामो मागपाचो फतवो कळाव नासतना काडूंक लायलो आनी ३९ दिसांचें रण एकदांचें सोंपिल्ले सारकें आज तरी दिसूंक लागलां. 'जवानि का जोष', 'घर का मामला' सारक्या उतरांचो वापर करून असल्या आगळिको पॉल करपी काँग्रेसी नेतृत्वाक गोंयच्या सभापतिचें हें आगळीक प्रकरण व्हडलेंशे गंभीर दिसपासारकें नाशिल्लेंच. पूण रोखडचोच येवगाच्यो आसात त्यो वेंचणुको म्हारग पडूं येत म्हणपाची भिरांत दिशिल्ल्यान सभापतिच्या राजिनाम्याचो निर्णय घेवप पंगडाच्या हिताचें जातलें म्हणपाचें तांकां दिसलें जावंचे. अखेरेक सभापतीक आपणालें आसन साडून सकल देंवचेंच पडलें.

० ० ०

गोंयच्या कांय नेमाळ्यांनी तशेंच राजकी पंगडांच्या मुखेल्यांनी हे आगळिके घडणुकेचो जाता तितलो राजकी लाव घेवपाचो यत्न करूनय, ह्या प्रस्नांक आमी राजकी नदरेन पळेना, नीतीक नदरेन आमी ताका वाचा फोडूंक सोदतां अशें एकासारकें पयल्या दिसा सावन म्हणिल्लें आमी आयकतां. पूण 'नीती' ह्या उतराक आयच्या काळांत तसो कांयच अर्थ उरूंक ना. 'नीती' हें उतर अजुनय तोंडांतल्यान भायर सरता तें लोकोच्चारान भियेवपी मध्यमवर्गांतल्या कुटुंबांतल्या कांय लोकांच्या. लोक कितें म्हणटले हें यवजून दर एक करणी करता आसतना ते सारको बरो विचार करूंक पावनात आनी नीतिच्या नांवान चड करून अनीतिचीच कृत्यां तांचे हातसून घडत रावतात. हेर वर्गांतल्या लोकांक म्हळ्यार वयल्या तशा सकल्या थरांवयल्या लोकांक 'नीती' ह्या उतराचो

कितलोसो पात्सो आसा तें सोदून काडचें पडटलें. निखटे 'नीती'चो वाली आज कोणूच ना. समाज ना आनी कायदोय ना. दोगूय काळाच्या. धर्मानुसार सामर्थ्य वगडावन बसतात. तेन्ना असल्या प्रस्नांक नीतिचें कवच घालि नासतना, तांकां समाजीक रूप दिवपांत तव खरें शाणपण आसा. सुनिता हळदणकर हे चलयेचो प्रस्न हो समाजीक प्रस्न. समाजांत वावुरपी, आपणाल्या पांयार उबें रावन अर्थीक घटसाण हाडूंक आंवडेवपी, आपल्याचेर अवलंबून रावपी कुटुंबांतल्या लोकांक सुखान इल्ली शीतकडी मेळची हे खातीर धडपडपी एके तरणे चलयेचो प्रस्न. सुनितासारक्यो अशो जायत्यो चलयो समाजांत तकली वयर करून जगूंक सोदतात. तांचे इत्से आड जावं ताची दुवळी आस्पत पळोवन आनी तांकां नोकरेचीं उतरां दिवन, तांचेर असल्या माज आयिल्ल्या अधम सत्याधिशानी अतिक्रमण करप, हातूंत तांच्या व्यक्तिमत्वाचो, तांच्या मनीसपणाचो व्हडांत व्हड अपमान आसा हाची जाणवीक समाजाक येवपाची खरी गरज आसा. बायलां हीं दादल्यांवरी मनशांच आसात. तिचे कडेन पळेतना दादल्याची नदरच चळूंक लागता, ताचे मदीं भोगाची भावना उप्रसता हाचें खरें कारण हेंच की बायलांय हीं मनशांच हाची जाण ताका भितल्ल्यान आयिल्ली ना. ती येतली तेन्ना समाजांत खरें परिवर्तन जावंक पावतलें. आनी बायलमनशेचो मनीस म्हूण अधिकार प्रस्तापित जातलो. ती आयच्या दादल्यावरीच कसलीच भीडमुर्वत धरिनासतना असुदाय सगळ्या क्षेत्रांनी आपणालें कसब दाखयतली आनी नांवालोकिनाक पावतली. तिका खासा आपणाली राखण करपाखातीर दुसऱ्या कोणाचीच गरज लागचिना. दादल्याची तर नाच ना. हे खातीर बायल ही एक मनीस आसा ही नदर दिवपी दोळे दादल्यांक मेळोवन दिवपाखातीर प्रयत्न जावंक जाय. हें काम इतलें सोंपें न्हय की तें पलकाभितर जावंक पावतलें. बायलांक कलंकीत करपी हजारांनी वर्सांचें दायज जों मेरेन दादले आपणाले तकलेंतलें भायर काडून उडोवचे नात तों मेरेन बायलो दुसरी तड गांठूंक पावच्यो नात. देखून ह्या असल्या प्रस्नांक नीतिचो छाप मारिनासतना समाजीक रूप दिवपांत तव तांचें फळीत आसा हें ध्यानांत दवरचें पडटलें.

-❀-

छापणावळिच्यो तशोच कागदाच्यो दरो खुबच वाडिल्ल्यान नोव्हेंबर म्हयन्यासावन जागाची वर्सुकी पटी रु. ४०/ केल्या हाची वाचप्यांनी नोंद घेवची.

बायल-मनीस केदेय अुतार पिरायेची जावं; तिच्या काळांत भितर सोळा वर्सांची अेक चली बशिल्ली आसता.

० ० ०

खरें शिक्षण-

शाळेंत शिकिल्लें सगलें विसरले अपुरांत अुरता तें.

० ० ०

इतिहासाची पाणी

काकासायबांच्यो चिटी

वर्धा

१-१२-४८

प्रिय कवि,

तुमचें ५-१२ चें पत्र ता. ८ च्या अत्तर रात्री अडीच वाजतां येथें येअून वाचलें. गोड अक्षरें, सरळ ओळी, प्रमाणसर मार्जीन वगैरे गोष्टींचा मी भोक्ता आहे.

मी अद्यां किंवा परवां येथून निघून मुंबईला जाणार. तुम्ही तेथें येअून भेटलांत तर अत्तम. गूजरात विद्यापीठ मध्ये अकटे जाअून राहण्याची कल्पना चांगली आहे. 'महात्मायन' होअील तसतसे ठिकठिकाणी वाचून दाखविण्याची कल्पनाहि प्रारंभी ठीक आहे. पुढें पुढें तुम्हाला ती गोष्ट आवडणार नाही.

'मिस्टिसिझम्' तर हिन्दुस्थानाच्या हाडांतच आहे. तो ज्याच्यांत नाही त्याला मी कवि कधीच म्हणणार नाही. अशा कवीला मी शब्दांचा 'कम्पोजिटर' म्हणें.

माझ्यावरील तुमचा लेख सरोजने रेंहानाला वाचून दाखवला. भेटाल तेव्हां तिच्या अभिप्राय मागून घ्या.

काकाचा सप्रेम वंदेमातरम्.

वर्धा

३-१-४९

प्रिय कवि,

आपण भेटतों तेव्हां विचार, अनुभव आणि कल्पना यांचा विनिमय पुष्कळ होतो. पण या खेपेला तुम्ही माझ्याकडून गोव्या विषयी लेख घेअूं शकला नाही याचें मला वाअीट वाटलें. कदाचित् माझी तारांबळ पाहून तुम्हाला दया वाटली असावी किंवा स्पष्ट दिशादर्शन मिळूं शकेल अशी गोव्याची परिस्थितीच नसल्यामुळे तुम्ही लेख घेण्याचा विचार रद्द केला असावा.

या खेपेला तुमच्या दोन कविता अँडल्या. एक तर मला फारच आवडली. 'Gift आहे' या दोनच शब्दांनी मी आपला संतोष व्यक्त केला. काव्याचा नवा प्रकार म्हणून जी कविता तुम्ही मला वाचून दाखविली होती ती मात्र मला आवडली नाही. हें मी तुम्हाला त्याच वेळीं सांगितलें होतें. तिचें वातावरण शुचि नव्हतें. अशी कांहीशी छाप मनावर आहे.

'बापूकी झांकियां' तुम्ही अेका महिन्यांत मराठी करून देणार असें मी जीवणजींना कळवतों. कबूल केलेल्या मुदतीत पूर्ण कराल अशी आशाहि करतों. याबद्दल तुम्हाला महेनताणा किती द्यावयाचा

याची कल्पना मला देअून ठेवा. पानीं दीड रुपया माझ्या मनाशीं मी ठरविलेला आहे. पण तुम्हाला आणि जीवणजींना काय पटेल याची मला कल्पना नाही.

चि. सरोज म्हणते, 'या पुस्तकाचें कवींनी कोंकणी भाषांतर कां करूं नये? मी तिला म्हणालों की कोंकणी केलें तर पुस्तक खपेल यांत शंका नाही. हिन्दू तर घेतीलच पण कित्येक ख्रिस्ती देखील घेतील. पण कोंकणी भाषांतर मराठीच्या अगोदर प्रकाशित करावें लागेल. पण प्रकाशक कोठून शोधून काढणार? वसंतरावांना कांही सुचलें तर गोष्ट निराळी.

या खेपेला 'सत्यकथें'त माझ्या अेका लेखाचें भाषांतर आलेलें आहे. त्यांत 'खमंग काकडी' असा शब्दप्रयोग आहे. काकडी कोवळी लुसलुशीत असूं शकते. खमंग कशी असते हें समजलें नाही.

हा माझ्या 'धर्मोदया' मधला लेख आहे आणि 'धर्मोदया'चें मराठी भाषांतर वीरांना द्यावयाचें असे ठरविलेलें आहे. भाषांतर मी केव्हा तपासणार? तुमच्याकडे गूजराती 'संस्कृती' आणि मराठी 'सत्यकथा' दोन्ही येत असतील. वाचतानाच चुका नोंदून ठेवाल का? तुमच्यावर ओझें घालण्याची अिच्छा नाही. सहज झालें तरच तें करावयाचें. नाही तर शेवटीं सरोज करीलच.

काकांचा सप्रेम वंदेमातरम्

वर्धा

६-२-४९

प्रिय कवि,

मी आज रात्री येथून निघून अद्यां संध्याकाळीं मुंबईला पोहोंवणार. तेथून ता. १० च्या रात्री निघून गूजरात मध्रील बोचासगला जाअूं. १४ पर्यंत परत येणार.

'बापू की झांकियां'चें मराठी भाषांतर कोंठवर आलें आहे? हातीं घेतलेले काम वेळेवर पूर्ण करालच.

कोंकणी परिषद झाली. ठरावांतून शुद्ध नीति प्रतिबिंबित झाली. पुढें कांहीं होणार आहे का? ?

तुम्हाला 'महात्मायना'साठी गांधी चरित्र आणि गांधी साहित्य वाचावें लागतेंच. रोज थोडा वेळ गांधी संबंधी कांही तरी कोंकणींत लिहाल आणि 'वार आणे पुस्तक माला' चालवाल तर मुंबईतील ख्रिस्ती आणि हिन्दू अुदार आश्रय देतील या विषयीं मला शंका नाही. हें काम तुम्हाला झेपलें नाही तर दुसरा कोणी तरी लेखक तयार करावा लागेल. गांधी साहित्य शुद्ध स्वरूपांत

गरीबांच्या पातळीवर जाऊन लिहिले तर यथेच्छ खपेल. कोंकणी समाजांत वावरणारा अेक प्रचारक यांतून सहज पोसतां येतील आणि योग्यता असल्यान तो कालांतराने पुढारीहि वनूं शकेल.

काकाचा सप्रेम वंदेमातरम्

दिल्लीला जाताना चालत्या गाडीमधून

१९-१-९०

प्रिय कवि,

तुमचें २३-१ चें पत्र २८-१ ला मिळालें.

प्रवासांत दोन पेट्या चोरोस गेल्या. कलकत्याहून पटण्याला जात होतो. पहिल्या दर्ज्याचा डबा. दरवाजे खिडक्या आंतून बंद केल्या होत्या. बरदान स्टेशनवर कोणीशी दरवाज्याची खिडकी ठोठावली. मी अुठून खिडकीचे झापड खाली केलें. त्या माणसाला मी तेथून निघून जाताना पाहिलें... मला वाटलें त्याला अन्यत्र जागा न मिळाली तर पुन्हा आमच्या डब्याकडे येतील. आला तर त्याला आंत घ्यावे, म्हणून मी खिडकीचे काचेचे झापड बंद राहूं दिलें. लाकडी झापड बंद केलें नाही.

त्यानंतर आसनसोल स्टेशन गेलें. मी अर्धवट झोपेत होतो... त्यानंतर मिहिजाम नांवाचें अेक लहानसे स्टेशन गेलें. त्यावेळी मी गाढ झोपेत होतो. दोन वाजतां अुठलों. पाहतों तर दरवाज्याजवळ दोन पुस्तकें पायाखालीं पडलीं आहेत. दिवा करून पाहिलें तर दरवाजा बंद आहे. फक्त खिडकी अुघडी आहे आणि आंतील दोन पेट्या गायब ! ...

माझी झोप बरीच सावध असते. चोरांनी क्लोरोफॉर्म सारखे गुंगीचें औषध माझ्या नाकाजवळ धरलें असेल असें वाटत नाही. तसे असते तर त्यांनी ट्रंक वगैरे अितर वस्तूही लांबविल्या असत्या.

हल्ला झाल्याची गोष्ट खोटी आहे. मी जागा असतो तर सांखळी खेंचली असती. आणि अहिंसक असलों तरी चोराशीं दोन हात काय पाहिले असतें ...

पेटीमध्ये महात्माजींच्या पत्रांच्या नकला होत्या... आश्रमवासी सुरेन्द्रजींना लिहिलेली स्वरूपाचीं पत्रें होती... कांहीं पुस्तकें, चार सहा महिन्यांचा पत्रव्यवहार असेंच कांहींसि सर्व गेलें.

मला दुःख झालें पण आघात-विघात कांहीं झाला नाही.

कांहीं जण म्हणतात की पुष्कळां चोर स्वतःच्या अुपयोगी नसलेला माल युक्तीने परत करतात. अशा गोष्टी वडलेल्या आहेत...

कन्यारत्नाचें स्वतंत्र भारतात स्वागत आणि अभिनंदन केलें पाहिजे. तुम्ही स्वागतपर कविता लिहिलीच असेल.

भारताचें भविष्य अहिंसक स्वदेशी समाजवादाकडे झुकणार या विषयी शंका नाही. ता. ३०-१ ला- म्हणजे अुद्यां-आम्ही जे सर्वोदय आर्थिक योजना पत्रक प्रकाशित करणार आहोंत त्यावरून तुम्हाला कल्पना येतील.

जयप्रकाशाची स्वातंत्र्यनिष्ठा अुज्वल होती यांत शंका नाही. साधनांच्या शुचितेचा आग्रह बाळगला नव्हता. तो त्यांनी स्वीकार-

लायट

धारापासून

कितलेशेच पयस आशिल्ल्या

त्या दोंगरी गांवांन लायट नाशिल्ली...

गांव पळेल्यार माणकुलें,

रानवटी,

साठ सत्तर घरांचो कुळवंत असो वाठार आशिल्लें,
साप्प वेगळें.

व्हडे राती लेगीत थंयचे लोक चुडीविरयत

आपट धोपट नासतना

सडसडीत चलताले ..

दिसाचो निर्मळ उजवाड

उमाशेच्या बिण्ण काळखांत तांकां सादयतालो...

कित्याक कोण जाणा !

लायटीच्या भगभगीत उजवाडाक संवकल्ले,

त्या एकल्या एकसुच्या गांवांत

आपलें पावल दवरुंक भियेताले

कांय दिसां फाटल्यान

सरकारान एक फर्मान काडलें :

‘ NOT A SINGLE VILLAGE
SHOULD BE LEFT UNELECTRIFIED ’

... आतां

लायट आयल्या आनी

त्या दोंगरी धाकटुल्या गांवाचेर

शाराची बुरशी कळा

इल्ली इल्ली चडत आसा...

- शंकर रामाणी

लेला असल्यास तें अिष्ट परिवर्तन आहे. समाजवाद मला बऱ्याच अंशीं अिष्ट वाटतो. ...स्वातंत्र्य-सेवकांना गरजा अल्पतम करणे अपरिहार्य होतें. पण सामान्य समाजापुढें आदर्श ठेवायचा तो गरजा युक्ततम किंवा अिष्टतम करणे हाच योग्य आहे समाजवादी पक्षा संबंधाने अजून तितकासा आदर वाटत नाही. तुम्ही जावडेकरांचीं पुस्तकें वाचलीं असतीलच.

पापाच्या प्रतिकाराविषयीं आज लिहीत नाही.

काकाचा सप्रेम वंदेमातरम्

जाग : सप्टेंबर १९८९

एका झाडाक

घर जाय

अरुणबाब साखरदांडे

हांचो कवितांझेलो

साहित्य-निर्याळ

— नागेश करमली

सैम

म आनी मनीस जिवीत, सैम आनी मनशाच्या अंतर्मनांतले भावनाप्रवाह, सैम आनी समुदाय जीण हांचे मदलें नातें सोदपांचो आनी ते विशिंची काव्यात्म भावचित्रां रेखपाचो प्रयत्न आजवेर सदांच चलत आयला. प्रतिमा — प्रतिकां कल्पून, मनशांत सैमा रूप आनी सैमाच्या रुपांनी मनशांचें जिवीत भरसून, जिणेंतलो सूर ताल अणभवप, जिणेंतल्या रस—रूप गंधाचो आस्वाद घेवप ही नवी गजाल न्हय. सैमाच्या गोपांत रुजून आनी वाडून आयिल्लो मनीस आज खऱ्या सैमा पासून पयस पावला. झाडापेडांचो लागसार— सांगात सोडून काँक्रीटच्या जंगलांत तो आपणाकूच सांडोवन घेवंक लागला. जिवितांतलें म्होवाळपण, सभावीक पांचवेचारपण आनी मनीसजिणेंतलें मनशालें जिवेंपण हाका ताणे वा परिस्थितीक लागून त्या गजालींनी मनशाक फाट केल्या कांय कितें, ह्या प्रस्नाची जाप आयचो मनीस, केन्ना केन्नाय असहाय जावन सोदीत रावता. एके भाशेन ह्या असहायपणाचो वेग आज वाडतच आसा. हें असहायपण केन्ना आपुणच उलोवंक लागता. जाल्यार केन्ना, समाजजिविताचे देगेर उबें रावन, खरायेन सगळें नियाळीत रावतल्याच्या उतरांतल्यान उक्ते जाता.

बाब अरुण साखरदांडे हांच्या 'एका झाडाक घर जाय' ह्या कविता झेल्यांतल्यो कविता वारकायेन वाचतकीव, सगळ्यांत पयली जाणवता ती हीच, हांवें म्हळ्या ती असहायपणाची गजाल, अरुण बाबाच्या ह्या पयल्या वयल्याच कवितां झेल्यांत वेगळ्यावेगळ्या रंगरुपाच्यो आनी भावसयांच्यो. आपलेपरीन उक्तावप करपी कविता आसल्यो तरी तिचो चडांत चड भर, स्वता शेणत चलिल्ल्या, आपणाली सुवात सोदपाक आटापिटो करपी मनशा मदल्या असहायपणाचेर आसा.

'एका झाडाक घर जाय' ही पुस्तकाच्या माथ्याच्याचीच कविता बारीकसाणेन वाचल्यार, हो प्रतिनिधीक असो असहाय मनीस आपणाले पांय हे भुंयेर थीरपणान रोभूंक कितलो आशेला तें कळटा. आजवेर सैमाच्या उक्ताडार मेकळेपणान वाडपी झाड एकदम घरांत रिगता. कितल्याय फावटी हुमटून शेंवटून मारलें तरी तें वचना. शेकीं जाता कितें? झाड सगळ्याचोच ताबो घेता.

कविकय तें गुठलायता. कवी म्हणटा :

म्हज्या पायांतसून मुळां सुटिल्लीं

हाताच्या बोटांमदसून आंकुर फुटिल्ले

आनी तांचेर

ल्हानशीं तंत्री पानां तिकतिकतालीं

मनीस एकसुरो जाला. ताच्या जिवितांत पोकळसाण आयल्या. प्रतीकात्मक रुपान झाड हें हांगा पोकळपण भरून काडटा. आनी आंकरी फुटिल्ल्या लिकलिकपी तन्त्या पानांच्या रुपान मनशाक जिवेंपण दिता, थीरपण दिता. एकेतरेन असहायपणाचेर उपाय सोदून काडपाचो हो प्रयास.

बाब अरुण साखरदांडे हांच्या कवितांनी हें 'झाड' फक्त घर सोदितच येना. तें वेगळ्यावेगळ्या तरांनी येत रावता. केन्ना तें यादिचे झाड जावन येता, केन्ना कवीवांगडा भोंवक वचपी झाड जावन येता. हें झाड केन्ना ल्हान सदाफुली वा मेथयेचेंय, यादिचे झाड जावन उबें रावता. कवी म्हणटा:

आतां कोणूय

ते मेथयेचीं पानां बुड्डून व्हरतात

तेन्ना म्हजें मनूच पिमुडिल्लेवरी जाता

फक्त तुजेच खातीर

हांवें तें मेथयेचे झाड लायिल्लें

हें तांकां हांव कशें सांगूं ?

झाडाचे आत्मीयतेंत एकलप जावन गेल्लो कवी मागीर म्हणटा :

म्हज्या जिविताचो चांफो

आतां इतलो फुलता

इतलो फुलता

की येता तो पळेतच रावता

दोळे तट्टटून.

झाडाच्या वेगळ्यांतल्यान कवी झाडाचो वेध घेत रावता. 'घर' हे कवितेंत कवी वणटीर लायिल्ल्या निसर्ग चित्रांतल्या झाडांपेडांचो सोद घेता. एक दीस, त्या चित्रांतलो एक रूख आपणाली सुवात सोडून गेल्ल्याचें कवीक दिसता. कवी म्हणटा :

म्हाका एक गजाल अवकीत जाणवली.

त्या चित्रांतलो तो रूख आपल्या जाग्यार ना.

पूण परिस्थितीच अशी येता की. कवी झाडाबगर रावूंक शकना. तो ताका सगळ्याक सोदता. आनी एक दीस ताची खबर मेळटा.

आज फांत्यापारार
उदेत्या तालार
म्हाका ताची सुलूस लागल्या
तो म्हज्या मनांतले गर्भकुडींत
घर करून रावला.

झाड आनी कवी हांची ही आपालिपा-धर म्हजी फाट एका-सारकी चालूच रावता. आनी मागीर एकदीस 'गुलमोहोर' च्या रुपान कवीक जिवितांतलो खरो फुलां भार भेट्टा. कवी म्हणटा:

म्हज्या काळजांतलो गुलमोहोर
सदांच फुललेलो आसता.
ताच्या फुलांच्यो पाकळ्यो
काळजांत भितलल्या भितर
मोव मोव स्पर्श करतात

आनी शेवटाक :

म्हज्या दोळ्यांत दुकां आयली
तरीय
तो पाकळ्योच झडयतात
म्हजो राग
म्हजो मोग
म्हजें हांसप
म्हजें रडप
म्हजी सुखां
म्हजीं दुखां
आतां फकत पाकळ्योच पाकळ्यो

झाड कवीच्या घरांत रिगपाक पळयता तेन्ना कवी असहाय जाता. मनशाचें असहायपण, सैमापासून पयस धांवपाची यंत्रयुगी वृत्ती थंय प्रगट जाता. पूण हेंच झाड जेन्ना जिवितांतली पोकळसाण भरून काडपी जाता तेन्ना कवी सैमाकडेन सुसंवाद सादपी जाता. ताका ल्हवल्हव आपणालो सूर सांपडूक लागता.

अरुणवावांच्या ह्या संग्रहात 'झाडा' भायर वेगळ्या रंगरुपाच्यो आनी भावसयांच्योय कविता आसात अशें हे आदींच सांगलां. ह्या कवितांनी, झाडाचे घुंवळींतल्यान म्हणटात तशी उसरपत घेवन कवी, केन्ना केन्नाय प्रत्यक्ष समाजजिविताचेरय नदर मारता. 'खुरीस' हे कवितेंत आपूण आतां एकसुरोच म्हणपाची अळंग खंत कवीमनाक स्पर्श करून वेता. मोग, पैसावो, खेदखंत ह्योय गजाली मदें मदे कवीक झडपून वेतात. तो म्हणटा :

हांवें फुलां मागलीं
तुवें कांटे दिले
.....
पुणून एक सांगू ?

तुवें दिल्या कांट्यांक आयज
फुलां आयल्यांत.

जिणेविशीं उघाट आस्ता प्रगटावपाचो यत्न कवी वेगळ्यावेगळ्या तरांनी करतना दिसता. तरी पूण, खंय तरी लिपून आशिल्ली निरुसायेची व्यथा, मदेच एकदम उसळून वयर येता. 'फिनिक्स' हे कवितेंत हें अदीक उक्तेपणान जाणवता.

म्हजो गोबर जालो कीं
तांतूंतल्यान
फिनिक्स पक्षी सोडाव
एक सुपुल्लें शेवणे तरी
उडून गेल्यार म्हाका सांगशात ?

अरुणवावांची कविता ही साद्यामुद्या उतरांनी, सरळपणान घडत वेता. केन्ना केन्नाय एकल्यान दुसऱ्याक आपणाली गजाल सांगची अशी ती जाल्या काय दिसता. खूब वांकडीं-तिकडीं जडगुळो उतरांचीं मोडणां हे कवितेक मानवनात अशेंय काय फावटीं दिसूंक लागता. प्रतिमा-उपमाय संवकळीच्योच जावन येतात. कवीच्याच उतरांनी सांगचें तर-

भर बाजारांत
उबो रावन कोणाक तरी सोदतां
ह्या शेंकड्यांनी लोकांभितर
जाका मेळटां
तो 'तो' न्हय, हें कळटा
पुण
हांव कोणाक सोदतां ?
हें मात
इतल्या वसानीं
आजून म्हाका कळूंक ना.

मुखेलपणान 'झाडा'च्या रुपान आपणाल्या अस्तित्वाची, व्यथाकथांची सुलूस घेत, जिवितांतल्या असहायपणाचेर जैत व्हरूंक पळोवपी अरुणवावांची कविता, आपणाक होलमल्या ते वाटेवयल्यान प्रवासाक भायर सरल्या. ह्या प्रवासांत खूब फाटीं-फुडें करीत कवी आपणाले कवितेची मूळ घटी सोदीत आसा हातूंत, दुबाव ना. हें सोदप अदीक खर, अदीक जाणीवपूर्वक आनी काव्यगुणांचो अदीक खोलायेन थाव घेवपी जातलें वा ना हाची जाप हे कवितेचो फुडलो प्रवासच सांगतलो. ताची आमी वाट पळोवंया.

एका झाडाक घर जाय

- अरुण साखरदांडे

उजवाडावपी : नूतन अरुण साखरदांडे
नूतन प्रकाशन, ताळगांव,
करंझाळें गोंय - ४०३००२
मोल : रु. २०

-३६-

जाग प्रकाशनान उजवाडायलीं पुस्तकां

कथा		कविता	
१. प्रसादाफूल	: सं. अ. ना. म्हांबरो रु. ५-००	२४. वास्कोयन	: प्रकाश पाडगांवकार रु. ५-००
२. गांधन	: दामोदर मावजो (सोंपलें) रु. ५-००	२५. सांवार	: नागेश करमली रु. ५-००
३. आशाढ पांवळी	: चंद्रकांत केणी (सोंपलें) रु. १०-००	२६. पिसोळीं	: मनोहरराय सरदेसाय रु. १०-००
४. ओली सांज	: शीला नायक (सोंपलें) रु. १०-००	२७. बनवड	: गजानन रायकर रु. १०-००
		२८. सोंश्याचे कान	: चा. फा. दकोइता रु. २५-००
नवलिका		भुरग्यां साहित्य	
५. तुळशी	: रवीन्द्र केळेकार रु. ५-००	२९. राजाराणी	: रवीन्द्र केळेकार रु. २-००
६. सूड	: दामोदर मावजो रु. ५-००	३०. भांगराची कुराड	: मनोहरराय सरदेसाय रु. २-००
७. मोनी व्यथा	: रमेश वेळुस्कार (सोंपलें) रु. २-००	३१. बामण आनी अभिसार	: बा. भ. बोरकार रु. २-००
८. बांबर	: पुंडलीक नायक रु. ५-००	३२. पापडां-कवळचो	: लक्ष्मणराव सरदेसाय रु. ५-००
९. काशिनाथ	: चंद्रकांत केणी रु. ८-००	३३. रामग्याली वागाभोंवडी	: लक्ष्मणराव सरदेसाय रु. ५-००
नवलकथा		३४. गांठलें	: विजयाबाय सरमळकार रु. ३-००
१०. अच्छेव	: पुंडलीक नायक रु. २०-००	३५. मदलो पूत	: शांताराम हेदो रु. ३-००
११. कार्मेलीन	: दामोदर मावजो रु. २८-००	३६. कुंडेकुस्कर	: शाम वेरेंकार रु. ३-००
नाटकां		३७. वसवसो पेहोम	: गोदुबाय केळेकार रु. ८-००
१२. संशयकल्लोळ	: बा. भ. बोरकार रु. ७-००	३८. मनू	: पुंडलीक नायक रु. १५-००
१३. सालोमे	: पांडुरंग भांगी रु. ५-००	तरेकवार साहित्य	
१४. लालाबाला	: रवीन्द्र केळेकार रु. ५-००	३९. पैगंबर (तत्वज्ञान)	: बा. भ. बोरकार रु. ५-००
१५. खण खण माती	: पुंडलीक नायक रु. ७-००	४०. वासवदत्ता गीतनाट्य	: बा. भ. बोरकार रु. ५-००
१६. यात्रीक	: शांताराम हेदो रु. ५-००	४१. सांगाती	: रवीन्द्र केळेकार रु. १०-००
१७. सुरींग	: पुंडलीक नायक रु. ८-००	४२. भजगोविंदम्-एक	: रवीन्द्र केळेकार रु. ५-००
एक-आंकी		मनन	
१८. मुक्ती	: रवीन्द्र केळेकार रु. ५-००	४३. ब्रह्मांडांतलें तांडव	: रवीन्द्र केळेकार रु. १५-००
१९. स्मगलर	: मनोहरराय सरदेसाय रु. ५-००	४४. वेळेवयल्यो धुलो	: रवीन्द्र केळेकार (सोंपलें)
२०. तीन एके तीन	: रवीन्द्र केळेकार रु. ५-००	४५. कथाशिल्प (समिक्षा)	: लक्ष्मणराव सरदेसाय रु. ५-००
भोंवडी		४६. बापू (गांधी कथा)	: शांताराम हेदो (सोंपलें)
२१. हिमालयांत	: रवीन्द्र केळेकार रु. १०-००	४७. आबे फारीय (जीण)	: पांडुरंग वर्दे रु. १४-००
निबंद		फुडलीं उजवाडावपां	
२२. उजवाडाचे सूर	: रवीन्द्र केळेकार रु. १०-००	४८. चित्तरंगी	: दामोदर मावजो
२३. गोंयची अस्मिताय	: अ. ना. म्हांबरो रु. १-००	४९. तरंगां	: महाबळेश्वर सैल
		५०. कण्ठमणी	: बा. भ. बोरकार
		५१. इल्लें शीं इल्लो उजो	: शीला कोळंबकार
		५२. इसापकाणयो	: महाबळेश्वर सरदेसाय

घरा घरांत देवारो आसता तशी कोंकणी पुस्तकांची एक कोठीय आसूंक जाय.